

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

“Du har gjort detta och detta, här är en insats
som passar just dig”

- En kvalitativ studie om socialsekreterares
handlingsutrymme i arbetet med ungdomar med kriminellt
beteende.

Denise Berendji & Lisa Jönsson

Kandidatuppsats SOPA63
HT 2018
Handledare: Mikael Sandgren
Examinator: Anna Rypi

Authors: Denise Berendji & Lisa Jönsson

Title: “You did this and this, here’s a social welfare for you” - A qualitative study of the social secretary's discretion in working with young people with criminal behavior. [Translated title]

Supervisor: Mikael Sandgren

Examiner: Anna Rypi

The purpose of this paper is to describe and understand the social secretaries’ experiences regarding their discretion in relation to the client group (young people with criminal behavior 15-20 years) from an o. We used a qualitative method through semi-structured interviews with six different social secretaries within one and the same social service in a municipality in southern Sweden. When analyzing our collected material, we have used following theory and concepts; Street-level bureaucracy theory, organizational professionalism, professional professionalism and power based on the clients user influence.

The result of this study showed how different factors and aspects could be seen affecting the social secretary's discretion. This emerged through a complexity and relativity between ensuring how the organization, their own profession and the client groups influence would interact within one and the same space for discretion. Important aspects that were highlighted during interviews with the social secretaries were financial resources, different forms of knowledge, relationships among the professionals and relationships between the professional and the client.

Keyword: Discretion, street-level bureaucracy, social service, youths with criminal behaviors, professionals

Förord

Vi vill främst ge vårt största och varmaste tack till de socialsekreterare som trots tidsbrist och hög arbetsbelastning tagit sig tiden att göra denna uppsatsen möjlig för oss att genomföra. Era erfarenheter och tankar har för oss varit oerhört värdefulla.

Ytterligare en person vi vill tacka, är Amer Lukac som tagit sig tiden att korrekturläsa- och stöttat oss i vårt arbete.

Dessutom vill vi passa på att tacka våra anhöriga som haft överseende med vår frånvaro, utan ert stöd hade vi aldrig orkat.

Sist men inte minst, vill vi även tacka varandra för bådas insatser och stöd till varandra. Arbetet med uppsatsen kommer vi förevigt att minnas.

Denise Berendji & Lisa Jönsson

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Arbetsfördelning.....	7
2. Kunskapsöversikt - Socialsekreterarens handlingsutrymme.	8
2.1. Handlingsutrymme.....	8
2.2 Klientgrupp.....	10
2.3 Organisation	11
2.4 Profession.....	13
2.5 Brukarinflytande	14
3. Metod	15
3.1 Kvalitativ metod	15
3.2 Genomförande - Semistrukturerad intervju.....	16
3.3 Bearbetning av material.....	18
3.4 Urval & Avgränsning	18
3.4.1 Målinriktat bekvämlighetsurval	19
3.5 Förförståelse.....	20
3.6 Tillförlitlighet & Äkthet	20
3.6.1 Tillförlitlighet	21
3.6.2 Äkthet.....	22
3.7 Etiska överväganden.....	23
4. Teori	25
4.1 Gräsrotsbyråkrater.....	25
4.2 Organisationsprofessionalism.....	26
4.3 Yrkesprofessionalism.....	27
4.4 Makten utifrån brukarinflytande.....	28
5. Resultat och Analys	30
5.1 Organisation	30
5.1.1 Styrning utifrån chef och lagrum.....	30
5.1.2 Ekonomiska resurser	32
5.1.3 Arbetskraft som resurs	34
5.2 Profession.....	36
5.2.1 Inleda utredning	36
5.2.2 Yrkesprofessionens kunskap.....	38
5.3 Brukarinflytande	40
5.3.1 Åldersaspekt.....	40
5.3.2 Motivationsaspekten.....	43
6. Avslutande reflektion	45
8. Referenslista	49
Bilaga 1 – Informationsbrev	52
Bilaga 2 – Intervjuguide	53

1. Inledning

1.1 Problemformulering

I en antologi skriven av bland annat Kerstin Svensson (2008 s. 24) beskrivs förutsättningarna för att socialsekreterare ska kunna arbeta och göra bedömningar, samt ta beslut gällande klientens sociala problem. Dessa förutsättningar beskrivs utgå ifrån socialsekreterarens egna profession och som påverkande faktor av dess handlingsutrymme. Leili Laanemets (2008 s. 79, 86) beskriver socialsekreterarens profession som specialkompetens utifrån en gedigen akademisk utbildning samt reell kompetens. Handlingsutrymmet kan även ses som det spelrum socialsekreteraren har utifrån socialtjänsten som organisation. Det innebär att socialsekreterarens utrymme för att ta beslut regleras av organisationens regler och riktlinjer. Utöver detta innefattar handlingsutrymmet inte bara vad socialsekreteraren får och inte får göra utan även möjligheten att göra en befogad och skälig bedömning (ibid.), och påvisar en uppenbar komplexitet.

I en bok skriven av Allan G. Johnson (2000 s. 294) definieras sociala problem genom att se till en uppdelning av två delar; problemet i sig samt den sociala aspekten av själva problemet. Sammanslagningen av de två förutsätter i sin tur en relation till socialtjänsten och de yrkesverksamma där. I slutändan ser man till att det sociala problemet definieras genom att det på ett eller annat sätt stör eller inkräktar på de sociala värden och normer som man i respektive samhälle definierar som gott och betydelsefullt (ibid.). Av alla sociala problem som socialsekreteraren möter genom klientens olika former av problematik finns det en klientgrupp vars sociala problem särskilt utmärkt sig. I samhällsdebatten har klientgruppen unga med kriminellt beteende uppmärksammas, och i en tidningsartikel från 2018 framgår det en vädjan om att denna utsatta grupp behöver hjälp av socialtjänsten och samhället (Göteborgs Posten 2018).

Anledningar till att uppmärksamma arbetet kring ungdomar med kriminellt beteende är många enligt en studie av Therese Åström (2016 s. 5). Förutom önskan om att undvika fortsatt kriminalitet och att fler blir drabbade brottsoffer, påvisar även Åströms (2016 s.1) forskning en påtaglig sämre psykisk hälsa hos de lagförda, en risk att hamna utanför arbetsmarknaden samt att de med flera lagföringar under sin ungdomstid tillhör en högre andel av de som dör en tidig död (ibid.). Mellan åren 2016–2017 går det att se en ökning

gällande antalet lagföringsbeslut inom ålderskategorierna 15–17 och 18–20.

Sammanfattningsvis utgör ungdomar inom ålder 15–20 år endast åtta procent av den straffbara befolkningen, men står samtidigt för tjugo procent av samtliga lagföringsbeslut (BRÅ 2018). I BRÅ's (2018) rapport gällande ovanstående siffror inkluderas alla former av brottsrubriceringar; narkotikabrott, tillgreppsbrott, trafikbrott, brott mot person, skadegörelsebrott, bedrägeribrott samt övriga brott som innebär till exempel att åka kollektivt utan att betala. Likaså i denna studie kommer denna inkludering av brottsrubriceringar att ske.

Enligt barnkonventionen artikel 12 ges ungdomar rätten att yttra sig om sin åsikt och även vara delaktiga i bedömningar och beslut som tas som är i direkt påverkan av ungdomen själv (Barnkonventionen Artikel 12). Detta sett till ålder och mognad, vilket ger ovan nämnda klientgrupp en stor röst i att säga till om beslut och delaktighet i socialtjänstens utredningar och insatser (Lindholm 2015, s. 28). Socialsekreteraren måste ta detta i beaktande som i sin tur är en påverkande faktor för socialsekreterarens handlingsutrymme.

Med utgångspunkt ur socialsekreterares handlingsutrymme i samband med denna klientgrupp delas detta alltså upp i en fråga om organisatoriska aspekter, socialsekreteraren egna profession och klientens brukarinflytande. Utifrån denna uppdelning av handlingsutrymme går det att urskilja en påtaglig komplexitet gällande hur socialsekreterare arbetar med klientgruppen. Genom att belysa organisationens förutsättningar samt samspelet som uttrycker sig mellan klientgruppens brukarperspektiv och socialsekreterarens profession ämnar vi i denna studie tydliggöra den enskilda socialsekreterarens handlingsutrymme. På grund av att handlingsutrymmet är så pass komplext, vilket påvisas utifrån den tidigare forskningen och litteratur, har det då varit svårt att förklara på vilket sätt denna intill okända klientgrupp ter sig i arbetet med socialsekreterares handlingsutrymme. Vi upplever en avsaknad gällande nedbrytning av byggstenarna av socialsekreterares handlingsutrymme och med anledning av detta anser vi därför att det är relevant att genomföra denna studie för att skapa förutsättning för vidare forskning.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att beskriva och förstå socialsekreterarnas erfarenheter kring handlingsutrymmet i relation till klientgruppen (ungdomar med kriminellt beteende 15–20 år) utifrån ett organisationsperspektiv.

- Vilken erfarenhet har socialsekreteraren av sitt handlingsutrymme utifrån klientgruppen, med utgångspunkt ur organisation?
- Vilken erfarenhet har socialsekreteraren av sitt handlingsutrymme utifrån klientgruppen, sett till deras egna professionella roll?
- Påverkas socialsekreterares handlingsutrymme med hänsyn till klientgruppens brukarinflytande?

1.3 Arbetsfördelning

Under uppsatsen har vi inledningsvis ansvarat för separata avsnitt. Strävan har varit att båda ska vara delaktiga i samtliga avsnitt som har skrivits i uppsatsen eftersom vi tycker att bådas input är relevant och nödvändigt. Uppdelningen har gjorts som sådan att samtliga delar fram till detta avsnitt har skrivits tillsammans genom att inledningsvis samla material och uppbyggnaden av innehållet. Därefter har vi tillsammans diskuterat hur vi vill ha dispositionen och skrivit detta gemensamt. På liknande sätt har vi tillsammans genomfört analys samt avslutande reflektioner. Utöver detta har vi ansvarat för följande uppdelning:

Lisa; 2, 2.1, 2.2, 3–3.7

Denise: 2.3, 2.4, 2.5, 4–4.4

2. Kunskapsöversikt - Socialsekreterarens handlingsutrymme.

Handlingsutrymme har i den tidigare forskningen tolkats på många olika sätt och utifrån många olika egenskaper och aspekter, dock har vi upplevt den tidigare forskningen som begränsad och ofta separerad i en fråga om handlingsutrymme i relation till vald klientgrupp. Med utgångspunkt från den tidigare forskningen har vi valt att bryta ner socialsekreterares handlingsutrymme i arbetet med klientgruppen under rubrikerna organisation, profession och brukarinflytande. Vi anser att är viktigt att se förstå vad som bygger upp handlingsutrymmet, både enskilt och i samspel med varandra.

Tidigare forskning som har använts är främst material som är Peer Reviewd, det vill säga vetenskapligt granskat material som uppnår en hög kvalitet, exempelvis vetenskapliga artiklar och avhandlingar. Det ska också poängteras att det finns använda källor som inte är Peer Reviewd, exempelvis FoU, som dock är vetenskapligt förankrade i tidigare forskning. Trots detta är det av vikt att vara medveten om att resultaten i dessa kan vara vinklade utifrån dess syfte och mål och att slutsatser efter dess resultat bör tas med försiktighet. För att få en överblick över vårt valda forskningsområde påbörjade vi ett kunskapssökande genom att utföra en sökning med fritext utifrån olika kombinationer på svenska och engelska med följande sökord; socialtjänst, socialtjänstlag, socialsekreterare, diskretion, diskrepans, handlingsutrymme, kriminell ungdom, och unga lagöverträdare. Databaser vi använt under sökningarna är framförallt; LUBsearch, LIBRIS, Google Scholar, socialstyrelsen och brottsförebyggande rådet. Vi har även sökt efter och läst tidigare kurslitteratur och statliga handböcker som berörde vårt ämne för att få inspiration gällande kunskapskällor och för att styrka relevansen för varför denna studie bör genomföras.

2.1. Handlingsutrymme

För att få en förståelse för hur handlingsutrymme ter sig och vilka faktorer som påverkar i samband med klientgruppen, har valet gjorts att bryta ner handlingsutrymme i olika teman för att på ett enklare sätt komma till konsensus kring den tidigare forskningen. Den tidigare forskning som i följande avsnitt presenteras har inte med alla aspekter som vi vill belysa i vår

studie, utan kommer att plockas ut utifrån olika delar som är relevanta. Utifrån att det finns begränsat med tidigare forskning som utgår ifrån socialsekreterarens egna uppfattningar gällande sitt handlingsutrymme, styrker det varför vi bör genomföra vår studie.

Ulrika Järestig Berggren (2011) beskriver handlingsutrymme utifrån en fallstudie gällande vilken påverkan andra yrkesroller har på socialsekreterarens handlingsutrymme. Studien skiljer sig till våra frågeställningar då handlingsutrymmet i vår studie inte utgår ifrån andra professionella grupper, vilket görs i Järestig Berggrens (2011) studie. Däremot skildras socialsekreterarens egna handlingsutrymme som en del av professionen och därför blir denna artikel relevant för vår studie. Handlingsutrymmet beskrivs även som det svängrum den enskilda professionella har för att ta egna beslut utifrån organisationens riktlinjer och ramar, med avsikt att anpassa den för den aktuella målgruppen (ibid.).

En vanligt förekommande synonym inom den tidigare forskningen för handlingsutrymme är diskretion eller diskrepans. Wallander & Molander (2014) förklarar diskretion som essensen av socialsekreterarens yrkesroll genom att hänvisa till bland annat Freidson (2001) och Miller (2010). Trots att det finns regler och riktlinjer kring vissa typer av ärenden och beslut kan dessa inte generaliseras utan bedömningar måste göras individuellt då varje klient är unik - det är då handlingsutrymmet synliggörs (Wallander & Molander 2014). Wallander och Molanders (2014) studie har fokus på diskretionen utifrån framförallt kvantitativa enkäter för att förstå hur handlingsutrymmet kommer till bruk. Valet av deras metod skapar därför förutsättningar och relevans för att närma sig ämnet genom en kvalitativ studie i denna studie i strävan efter en fördjupning.

Andreas Lilljegren och Karolina Pardings (2010) studie kring en ändring av välfärdsprofessioner tolkar handlingsutrymmet bland annat som ett beslutsfattande som måste genomföras i relation till en motpart - i vårt fall klienten. Relationen kan uppfattas som en del av den komplexitet som handlingsutrymmet innebär, och är samtidigt komplext då det även innebär en förening med andra aspekter utifrån socialsekreterarens profession och organisation (Liljegren & Parding 2010). Däremot är vår valda klientgrupp frånvarande i dessa forskningssammanhang.

2.2 Klientgrupp

I detta avsnitt kommer vi att presentera klientgruppen, ungdomar med kriminellt beteende mellan 15–20 år, utifrån kriminalitet och utifrån det valda åldersspannet. För att förstå komplexiteten krävs det att förstå vem klientgruppen är och dess sociala problem för att kunna förstå dess påverkan av socialsekreterarens handlingsutrymme.

Leili Laanemets (2008 s. 133) beskriver brukaren som den individ som kan begagna bistånd från staten som är i behov av dessa. Brukarens inflytande innebär att klienten kan påverka vilka beslut som tas gällande klienten utifrån socialtjänsten och på så sätt påverka sin egen situation (Erik Eriksson 2015 s. 18; Leili Laanemets 2008 s. 134). På senare tid har brukarperspektivet fått ett större inflytande inom socialtjänsten utifrån att det fanns en avsaknad av brukarnas representation med utgångspunkt från socialtjänstens arbete med klienterna (Erik Eriksson 2015 s. 13). Idag genomsyras socialtjänstens riktlinjer och arbetssätt mer och mer utifrån brukarinflytande och har nu ett forum då brukarinflytandet ska vara fokus i socialtjänstens arbete (ibid.).

Felipe Estrada (1999 s. 2–3) påpekar i sin avhandling gällande ungdomsbrottslighet som samhällsproblem en problematik gällande en absolut bild av ungdomen då en avgränsning kan ses utifrån såväl ålder som känslomässigt, kulturellt, rättsligt och efter sociala kriterier som boende och ekonomi. Detta visar hur samhällets definition av en ungdom kan utgå ifrån myndighetsålder medan man inom socialtjänsten ser till ett helhetsperspektiv (ibid.).

Likt begreppsbeskrivningen av själva ungdomen, är bilden av ungdomsbrottslighet i sig tvetydig. Estrada (1999 s. 6) påpekar en samhällelig diskussion gällande ungdomsbrottsligheten genom en kollision av åsikter kring att ge ungdomen vård eller straff, insats i stödjande form eller övervakande sådana och vad det innebär insatsmässigt. Estradas (1999) studie utgår från klientgruppen och skapar en förståelse mellan brukarmedverkan och påverkan av beslut av insats, dock saknas en fördjupning kring socialsekreterarens handlingsutrymme.

Av Knut Sundell, Mona Nyman & Annika Alvasdotter (2000) görs en FoU-rapport om mellanvården för ungdomar med kriminellt beteende. I rapporten påstås det att tidigare

forskning pekar på bristande social anpassning som en anledning till det kriminella beteendet, och vill hellre att man pratar om en asocial karriär snarare än kriminell. I relation till detta understryker rapporten betydelsen av att se till helheten kring ungdomen, till exempel dennes psykiska hälsa och försörjningsförmåga, snarare än att endast använda kriminaliteten som svar på form av insats (Sundell, Nyman & Alvasdotter 2000 s. 7, 9). Studien bygger på registerdata utifrån olika statliga myndigheter och främst har denna rapport använts i syfte för att förtydliga bilden av vår klientgrupp, dock framgår ej information om socialsekreterares handlingsutrymme.

FoU- rapporten (Sundell, Nyman & Alvasdotter 2000) blir bristande tillsynes vetenskapligt granskad och kan vara kunskapsmässigt vinklad. Dock belyser den tillsammans med Estrada (1999) den komplexitet som kan ses mellan klientgrupp och socialsekreterares handlingsutrymme. Utöver bedömningar som vanligtvis görs av socialsekreteraren gällande den unge, till exempel miljö, familj & skola, blir kriminaliteten en ytterligare faktor att ta hänsyn till. Kriminalitet innebär ett normbrytande beteende, och socialsekreteraren behöver därför kunna ta hänsyn till vad detta kan innebära i det samarbete som sker mellan denne och ungdomen (Estrada 1999, s. 6). Socialstyrelsen (2009) påpekar vikten av att i en utredning se till faktorer som anses vara kopplade till ett så kallat normbrytande beteende. Exempel för detta kan ses vara kriminogena faktorer som kan leda till förändringar i ungdomens beteende som i sin tur kan innebära en negativ utveckling för ungdomen.

2.3 Organisation

Socialtjänsten är den myndighet och organisation som sätter ramarna tillsammans med socialtjänstlagen och gränssätter socialarbetarens handlingsutrymme (Marie Wörlén 2010). Socialtjänstens syfte i arbetet med klienterna är att främja möjligheter att med deras egna resurser och aktivt delta i att förbättra sin livssituation och problematik (ibid.), vilket i detta fallet uppfylls av socialsekreteraren i arbetet med den angivna klientgruppen. I Socialstyrelsens (2009) handbok för barn och unga som begår brott ges exempel på insatser som socialsekreteraren kan erbjuda klientgruppen. Bland annat finns familjesamtal, kontakt med särskilt kvalificerad kontaktperson, möjlighet att delta i olika former av öppenvårdsprogram och särskilda drogprogram samt placering i till exempel familjehem.

Dessa insatser kan tilldelas som antingen ett bistånd på frivillig grund eller genom det tvingande ungdomskontraktet som den unge i dessa fall blir tilldömd av tingsrätten.

Eva Friis (2005) lyfter socialtjänstlagen som utgår ifrån samhällets normer och principer, samt att den ska vara anpassningsbar till var unik situation och klient. Samtidigt är det respektive kommun som anger riktlinjer för socialtjänsten och hur den ska tolkas i socialsekreterarens arbete med klienterna (ibid.). Detta påvisar att hänsyn måste tas till socialtjänstens riktlinjer parallellt med socialtjänstlagen, vilket är en stor påverkande faktor gällande handlingsutrymmet enligt den tidigare forskningen. Artikeln (Friis 2005) lyfter främst de rättsliga komponenterna i socialtjänstens arbete och huruvida organisationens riktlinjer i samband med lagen påverkar socialsekreterarnas bedömningar. Friis (2005) nämner inte vår valda klientgrupp utan diskuterar klientgrupper mer generellt.

Förutom ramar och riktlinjer krävs hänsyn till en ekonomisk prioritering (Wörlén 2010). Socialsekreterare som ingått i Wörléns (2010) studie anser att de ekonomiska prioriteringarna behöver konkretiseras och tydliggöras gällande hur ekonomiska medlen för insatser ska fördelas inom organisationen. Många socialsekreterare var missnöjda med resursernas prioriteringar och dess påverkan av socialsekreterarens handlingsutrymme i den bemärkelsen där fördelning av resurser påverkade handlingsutrymmets möjligheter till vissa beslut (Wörlén 2010). Då socialsekreteraren möter klienten i det dagliga arbetet har hen också en djupare insikt gällande dess behov. Det framgår en önskan om att möjliggöra en dialog mellan kommunala beslutstagare, organisation och socialsekreterare för att ge realistiska ekonomiska förutsättningar för kommunens socialtjänst (Wörlén 2010).

Ytterligare en del av den organisatoriska aspekten lyfts i tidigare forskning genom Benitha Eliassons (2010) avhandling kring samverkan. Samverkan beskrivs som en avgränsning mellan organisationer samtidigt som det skapar ett helhetsperspektiv i det sociala arbetet (Eliasson 2010 f. 70–71), problemet som kan uppstå med samverkan är att det kan innebära två huvudmän som har ansvaret för en och samma ungdom (Eliasson 2010 s. 37; Johansson 2008 s. 181). Följande kan innebära skilda bedömningar i vad är bäst för klienten utifrån socialtjänstens och rättsväsendets perspektiv utifrån en tolkning av Socialstyrelsen (2009). Eliasson (2010 s. 13) påpekar att samverkan även kan bli lidande av detta delade ansvar på grund av strukturella faktorer som otydliga ansvarsområden eller det faktum att parallella organisationer arbetar var för sig. Samtidigt som att faktorer som god struktur där

samverkansarbetet stöds och förankras och där förtroende finns mellan involverade samverkanspartners skapar förutsättningar för en positiv samverkan. Eliassons (2010) avhandling bidrar till en fördjupning kring samverkan utifrån anställda och chefer inom socialtjänsten, framförallt ur ett organisatoriskt perspektiv, dock finns en frånvaro av vår valda klientgrupp.

2.4 Profession

I tidigare forskning kring profession finner vi i artikeln skriven av Andreas Liljegren och Karolina Parding (2010). Artikeln (Liljegren & Parding 2010) lyfter samspelet mellan organisation och profession och hur detta påverkar socialsekreterarens handlingsutrymme i arbetet med klienterna, dock inte om vår valda klientgrupp. Liljegren & Parding (2010) beskriver organisationens förväntan utifrån två aspekter, där det ena innebär en outtalad förväntning på den professionella att denne genomgått en relevant utbildning för yrket och att omdömen utifrån denna utbildning kan formuleras och genomföras. Det andra synsättet innebär en byråkratisk legitimitet, vilket innebär en byråkratisk kontroll genom att man använder sig utav till exempel dokumentation där den professionella kan hållas ansvarig för det arbete som genomförs (Liljegren & Parding 2010).

Järkestig Berggren (2011) beskriver profession inom socialt arbete, liknande Liljegren & Parding (2010), som ett möte av olika kunskapsbasis, i detta fall praktisk erfarenhet, akademisk kunskap, organisatoriskt, samt genom klientens delaktighet. Den delade åtkomsten av kunskap skapar rum för konkurrens av vilken kunskap som ska ha störst inflytande på ett slutgiltigt beslut, något som den professionella förväntas kunna förhålla sig till vilket sällan blir helt oproblematiskt (ibid.). Den tänkbara otrygghet som kan ses skapas i den professionellas sits av att behöva se till en så pass stor mängd kunskapsbasis påpekar Järkestig Berggren (2011) är anledning till varför den professionella bör kunna argumentera väl för sitt omdöme och beslut. Järkestig Berggrens (2011) studie har som utgångspunkt att diskutera utvecklingen av profession, men använder sig av främst klientgrupper med funktionsnedsättning som exempel i sin studie. Därav blir studien relevant utifrån att vilja belysa profession, men skapar förutsättningar att i denna studie utgå ifrån vår valda klientgrupp.

2.5 Brukarinflytande

Eriksson (2015 s.14–15) nämner i sin avhandling om brukarinflytande som både ett fenomen och praktik. För att uppnå en evidensbaserad praktik inom sociala insatser krävs en sammanflätning av olika kunskapsbaser. Förutom vad som anses vara den mest lämpliga akademiska kunskapen som det finns tillgång till samt den professionelles bedömning, ser man även till brukarens egen önskan och uppfattning om behov (Eriksson 2015 s.15).

Järkestig Berggrens (2011) utgångspunkt kan ses vara att brukarens röst uppfattats försvinna i denna breda samspelade kunskapsbaser. Detta då den professionella själv knappt vet utifrån vilken kunskap denne ska stötta sina beslut på vilket kan resultera i att organisations- och professionkunskapen får större företräde än brukarinflytandet. Dock lyfter Järkestig Berggrens (2011) studieresultat att utgången blir snarare tvärtom genom att maktbalansen minskar genom en tillgång till bland annat personligt ombud.

Ovannämnda tidigare forskning kring brukarinflytandet lyfter hur denna aspekt kan tolkas som en påverkande faktor av socialsekreterarens handlingsutrymme. Beroende på hur pass stor plats brukarinflytandet får- och kan ta i samspelet med övriga kunskaper socialsekreterare måste se till, kan brukarinflytandet ses påverka handlingsutrymmet antingen positivt eller negativt. Utöver detta finns en fråga om hur samspelet utifrån andra myndigheter och aktörer som till exempel personligt ombud påverkar situationen genom sin närvaro och medbestämelse. Den tidigare forskningen framför brukarinflytandets påverkan av handlingsutrymme men inkluderar inte den valda klientgruppen och dess sociala problematik vi valt att belysa.

3. Metod

I följande metodkapitel presenteras först den kvalitativa metoden vi använt oss av i denna studie, därpå följer ett avsnitt om semistrukturerade intervjuer där vi beskriver närmare hur metoden genomförts. Därefter följer avsnittet urval och avgränsning som inkluderar målinriktat bekvämlighetsurval. Och slutligen förförståelse, tillförlitlighet och äkthet samt etiska överväganden.

3.1 Kvalitativ metod

I denna uppsats valde vi att utföra en kvalitativ studie genom att använda oss utav semistrukturerade intervjuer. Enligt Ahrne & Svensson (2011, s. 10) vänder sig ofta forskare inom kvalitativ forskning till kunskap utifrån människan och människans produkt för att få en större samhällelig kunskap. Utifrån vårt syfte och frågeställningar var det socialarbetares upplevelser och erfarenheter vi ville nå och vände oss därför till dessa i genomförandet av våra intervjuer. Socialsekreterares upplevelser och erfarenheter uppfattas som individuella och därmed inte mätbart, likt i en kvantitativ metod, då dessa kan ses som kontextbundna och relativa. Den kvalitativa kunskapen blir dock fördelaktig när den förstås som verklig utifrån att personen bakom kunskapen ser den som verklig och sann, trots att den inte kan ses som generaliserbar sådan som kan placeras på alla (Bryman 2011, s. 38).

Bryman (2011, s. 37, 40) förklarar hur socialsekreterares kunskap utgår ifrån konstruktionismen som innebär att kunskapen uppfattas som föränderlig och obestämbar. Utöver detta skapar metoden utrymme för flertalet perspektiv med tänkbara skiljaktigheter på ett och samma fenomen (Lind 2014 s. 118, 123). Detta har varit fördelaktigt för oss under våra intervjuer då vi haft en önskan om att nå en fördjupning utifrån begränsad tillgång av socialsekreterare att utgå ifrån.

Den metodologiska utgångspunkten i denna studie har vi utgått ifrån ett mellanting av en induktiv och deduktiv metodologiskstrategi då vi inte fullständig kan utgå från varken den ena eller den andra. Induktiv strategi innebär att man genom insamlat material och resultat från dessa skapar en teori (Bryman 2011 s. 28–29). En form av motsats till detta är en deduktiv strategi som förklaras som att man utgår ifrån en teori som sedan testas genom det insamlade

materialet och resultaten (Bryman 2011 s. 28–29). Bryman (2011 s. 27) påpekar dock att det sällan är så enkelt uppdelat, utan det går ofta se hur dessa strategier får inslag av varandra i praxis. Under vårt arbete kunde vi se denna förening av strategier likt det Bryman (2011) förklarar. Detta genom hur våra tidigare erfarenheter samt genom kunskapsläget skapat ett antagande hos oss gällande att organisation, profession samt brukarinflytande på ett eller annat sätt påverkar handlingsutrymmet med klientgruppen. Samtidigt var det i slutändan vår insamlade data och resultat som styrde och gav oss en teori kring ämnet att belysa.

3.2 Genomförande - Semistrukturerad intervju

Sammanlagt genomfördes sex stycken intervjuer under en period av två veckor i november 2018 inom en och samma socialtjänst i en kommun i södra Sverige. Intervjudeltagarna är av ålder mellan 25–28 år och samtliga arbetade på samma enhet. Samtliga intervjuer genomfördes på socialtjänstens kontor, alla enskilt genomförda och varade var och en i cirka en timme. Inspelningen skedde genom inspelningsutrustning i form av mobiltelefoner och för att säkerställa en fungerande inspelning använde vi oss utav två stycken mobiltelefoner samtidigt. Dock kan inspelningsinstrument enligt Bryman (2011 s. 428) ha en påverkan under en intervju genom att intervjudeltagaren kan bli osäker över vad denne ska säga då personen vet att det hela kommer finnas inspelat och sparat.

Kontakten med intervjudeltagare inleddes genom en tidigare arbetserfarenhet då en av oss som tidigare arbetat just inom socialtjänst. Första kontakten med socialsekreterarna skedde genom ett mail med ett informationsbrev (Se bilaga 1) där dessa tillfrågades att medverka i vår studie. Vid godkännande från deltagaren fördes vidare kontakt över telefon eller mail där vi även fick möjlighet att bekräfta den information som deltagarna erhållit i sitt mail.

Båda författare var delaktiga i genomförandet av intervjuerna då vi ansåg att bådas perspektiv, erfarenheter och tidigare kunskap samt brist på tidigare kunskap varit fördelaktiga under frågor och följdfrågor. Detta har gjort det möjligt för oss båda att kunna ställa frågor ur såväl en fördjupad syn som en mer generell sådan.

Inledningsvis innan vi påbörjade själva intervjun valde vi att förtydliga studiens syfte. Detta utifrån att minska en risk för intervjudeltagare att känna osäkerhet över sitt syfte i studien. En problematik i detta uppfattade vi dock kunde innebära att vårt förtydligande kunde innebära en styrning av intervjudeltagarens utsagor, vilket kunde leda till en konsekvens av att deltagaren då kanske valde bort att prata om sådant som denne inte trodde vi var intresserade av.

Intervjuerna genomfördes med hjälp av en intervjuguide (Se bilaga 2) som från början grundades på andra frågeställningar än i den slutgiltiga versionen av uppsatsen. Enligt Bryman (2011 s. 416) är intervjuguiden ett stöd till intervjuerna utifrån huvudsakliga teman ur studien. Samtidigt uppfattade vi det som att intervjuguiden kunde upplevas som styrande i samtalet. Bryman (2011 s. 419) påpekar att det är viktigt att intervjudeltagarens berättelse är i fokus och får styra samtalets riktning trots intervjuarens ursprungliga intresse, vilket uppfylls genom att nyttja följdfrågor under intervjun. Genom följdfrågor kom vi åt ett omfång och variation trots samtliga intervjudeltagare var yrkesverksamma på samma arbetsplats då vi fick på samma eller liknande frågor, olika svar. Detta då intervjudeltagarna intresserade sig för olika områden under samtalen, samtliga relevanta för studien. Hur vi som intervjuare tolkade deltagarnas svar skapa även det förutsättningar för en undermedveten styrning som vi ville undvika. Medan intervjudeltagarna fick möjlighet att utveckla sina svar, fick vi också möjligheten att vid behov förklara och förtydliga våra frågor vid behov. Under samtalen förhöll vi oss till en flexibilitet genom justering av frågor från intervjuguiden under samtalet. Vilket Bryman (2011 s. 415) förklarar kan ske såväl form som turordning för att anpassas efter deltagarnas fokus. Bryman (2011 s. 39) förklarar att hur man formulerar sig, såväl ordagrant gällande ord och tonläge som genom kroppsspråket, på ett eller annat sätt påverkar intervjudeltagaren i hans svar. Genom vad vi valde att fråga om och på sättet vi valde att fråga om det, det vill säga våra förutsättningar om att handlingsutrymmet påverkas av någonting, kan man se det som att vi också skapade förutsättningarna för att det skulle vara så.

Att båda deltog under intervjuerna kunde rent generellt betraktas ur en reflekterande synpunkt. Svårigheter vi la märke var att deltagaren pratade till den med tidigare erfarenhet av socialtjänst och svarade på frågor som om vi båda sedan tidigare visste vad deltagaren menade. Vid tillfällen likt dessa fick vi efterfråga ett förtydligande av svaret. Dessutom fanns risken att intervjudeltagare med tidigare relation till författaren inte vågade uttrycka sig fullt

ut om sin arbetsplats då denne visste att författaren kunde ha relationer till fler socialsekreterare.

3.3 Bearbetning av material

Efter avslutad intervju transkriberades insamlat material och fördelades jämnt sinsemellan på grund av den stora mängden insamlat material och då processen var så pass tidskrävande. Vi valde, utifrån Rennstam & Wästerfors (2011 s. 194), att markera tillfällena då intervjudeltagare tvekade- eller ändrade sig för att inte gå miste om viktiga nyanser och essentiell kunskap av vad som sades men också hur det sades.

Efter samtlig transkribering tog vi del av varandras sammanställda material med anledning av vikten av bådadas delaktighet och input. Namn, arbetsplats, kommun eller liknande som intervjudeltagare nämnde byttes ut till korta beskrivningar, som "Deltagares namn" och "Kommun". Intervjuerna har sedan skrivits ut och har lästs flertalet gånger för att genom en manuell kodning, med hjälp av olika färger, markera dessa tänkbara mönster och teman. Mönster och teman utgick ifrån intervjudeltagarnas utsagor snarare än intervjuguiden. Rennstam & Wästerfors (2011 s. 201) menar på att det är lätt hänt att intervjuguiden blir ett verktyg under kodning och sortering, men att denna istället bör ses som ett undersökningsinstrument under intervjun och inte förutsatt ett analytiskt sådant. Kodningen har sedan bearbetats och analyserats under kommande analysavsnitt i koppling till den vetenskapliga teorin och kunskapsläget.

3.4 Urval & Avgränsning

Vid kvalitativ forskning är det vanligt att forskare använder sig av ett målinriktat urval för att taktiskt komma åt informanter som är relevanta för studien och som kan tänkas besvara forskarens grundläggande frågeställningar (Bryman 2011 s. 434). Medan det målinriktade urvalet innebar i vårt fall att vi sökte oss till socialsekreterare som aktivt arbetade med klientgruppen, fick processen även inslag av ett bekvämlighetsurval då vår första kontakt skedde genom tillgängligheten utifrån en tidigare arbetserfarenhet. Bryman (2011 s. 392, 433) förklarar bekvämlighetsurvalet som något tillfälligt tillgängligt, samt en urvalsform som ofta

baseras på att tillgängligheten av en specifik informant kan vara begränsad. Vilket kan leda till en så kallad snöbollseffekt som innebär att man av en informant blir introducerad till ytterligare informanter (ibid.).

3.4.1 Målinriktat bekvämlighetsurval

Utifrån våra frågeställningar var det för oss givet att försöka komma i kontakt med socialsekreterare som arbetade aktivt med vår utvalda klientgrupp. För att nå socialsekreterare vände vi oss till en tidigare praktikplats. Det var svårt att nå specifika socialsekreterare som arbetat aktivt med endast vår valda klientgrupp, vilket även talar för hur ett urskiljande av brottsrubricering hade försvårat urvalet ytterligare. Ett slumpmässigt urval inom socialtjänsten var därför inte möjligt. På så sätt ledde arbetserfarenheterna på arbetsplatsen istället till ett bekvämlighetsurval som Bryman (2011 s. 433) förklarar ofta utgår från en tillgänglighet till svåråtkomliga deltagare. Därefter gjordes ett snöbollsurval utifrån ovan nämnda svårigheter där intervjuade socialsekreterare hjälpte oss komma i kontakt med andra socialsekreterare som de visste hade arbetserfarenheter med klientgruppen (Bryman 2011 s. 196, 434). Vi reflekterade dock kring hur vår kunskapsstillgång blev ledande utifrån vem socialsekreterare faktiskt rekommenderade. Ett problem med snöbollsurval var därför, enligt Bryman (2011 s. 196), att vårt material inte kunde vara representativt för populationen.

Sammanlagt genomfördes som tidigare nämnt sex intervjuer tillsammans med socialsekreterare som arbetat aktivt med klientgruppen i en stor kommun i södra Sverige. Från första början hade vi en idé om att jämföra socialsekreterare från två olika kommuner och på så sätt dra paralleller mellan dessa. Men utifrån tidsbrist för såväl oss som alternativa deltagare samt brist på kvalificerade socialsekreterare, sett utifrån kontakt med klientgruppen i andra kommuner, valde vi att begränsa oss till socialsekreterare från en och samma kommun. Eftersom att vi endast tillfrågat socialsekreterare inom en kommun är det viktigt att poängtera en medvetenhet kring att handlingsutrymmet utifrån socialsekreterare och klientgrupp kan skilja sig mellan kommuner.

3.5 Förförståelse

Den främsta förförståelsen som vi burit med oss i studien och som skapat förutsättningar för denna, är den erfarenhet en av oss haft utifrån den verksamhetsförlagda praktiken. Det var i detta sammanhang vi kom först i kontakt med klientgruppen och socialsekreterarens handlingsutrymme. Tidigare kunskaper, erfarenheter och fördomar kring ämnet har vi fått genom media och samhällsdebatten.

Vi ansåg det som fördelaktigt att vi som författare med olika tidigare kunskapsbaser kunde efterfråga olika nivåer av fördjupning under ett och samma samtal med socialsekreterarna. Vi tror att våra tidigare olika bakgrunder förhindrat att viktiga nyanser i frågor försvunnit genom en förutfattad kunskap från tidigare egna erfarenheter, medan den tidigare erfarenheten kunnat bli till fördel i att nå en djupare tanke hos socialsekreteraren under en och samma intervju. Samtidigt stärkte det pålitligheten genom att vi var flera till att lyssna på det som sades samt att den förförståelse som fanns blev till stor hjälp för den andre vid förklaring av till exempel processen inom socialtjänsten.

Vi förtydligade för intervjudeltagarna att vi gick in i samtalen förutsättningslöst och utgick ifrån deltagarens utsaga snarare än våra egna erfarenheter. Den förkunskap och värderingar som funnits hos den författare som haft sin verksamhetsförlagda utbildning på socialtjänsten, har i så stor utsträckning som möjligt åsidosatts under de delar i studien där de kunnat påverka intervju, process och analys. Tillsammans har vi eftersträvat att sakligt se på vårt insamlade material och i största grad undvikit att låta oavsett tidigare erfarenheter färga vår studie.

3.6 Tillförlitlighet & Äkthet

I en fråga om en kvantitativ studies reliabilitet och validitet, görs det inom kvalitativa metoder istället en bedömning av detta utifrån kriterierna tillförlitlighet och äkthet (Bryman 2011 s. 352–353). Kriteriet tillförlitlighet är byggt på fyra olika delkriterier; “Trovärdighet”, “Överförbarhet”, “Pålitlighet” samt “Möjlighet att styrka och konfirmera” (Bryman 2011 s. 354). Och genom Bryman (2011 s. 356–357) lyfts även Guba & Lincolns (1994) fem kriterier

för äkthet, alla formulerade som frågor. Dessa benämner man som; “Rättvis bild”, “Ontologisk autenticitet”, “Pedagogisk autenticitet”, “Katalytisk autenticitet” samt “Taktisk autenticitet” (Bryman 2011 s. 357).

3.6.1 Tillförlitlighet

I valet av kvalitativ forskningsmetod har vi utgått ifrån att det inte finns en fastställd verklighet, utan att denne kan ses och tolkas på flertal sätt. Med en sådan utgångspunkt behöver vi uppnå en *trovärdighet* i det vi producerat i denna studie. Trovärdigheten uppnås genom att vi följt de regler och direktiv som styrt genom samråd med vår handledare, uppsatsanvisningar och litteratur (jmf Bryman 2011 s. 354–355). Ytterligare en del av trovärdigheten är respondentvalidering där vi uppmanat våra intervjudeltagare att kontakta oss genom de kontaktuppgifter de fått ifall där är något de sagt under intervjun de vill förtydliga, ändra eller ta bort från studien. Detta är inget någon intervjudeltagare har valt att göra. Då vårt syfte med kvalitativa intervjuer var att uppnå en fråga om djup snarare än bredd blir tanken om *överförbarhet* i vår studie enligt Bryman (2011 s. 355) en kontextuellt unik situation utifrån vårt urval, kontext och teori. Bryman (ibid.) utvecklar detta genom Guba & Lincoln (1985) som talar om att man som kvalitativ forskare snarare skapar en så kallad “tät” och fördjupad beskrivning som låter läsaren därefter bedöma huruvida resultaten är överförbara till annan kontext. För att sträva efter en god överförbarhet i studien har vi utgått ifrån viljan att fördjupa oss, exempelvis genom att i intervjuer ställa fördjupande följdfrågor samt transkriberade ordagrant.

Pålitlighet lyfter Bryman (2011 s. 355) genom Guba & Lincoln (1985) som hänvisar till att man som forskare utgår ifrån en tydlig och transparent redogörelse av studiens alla olika genomförda delar. Inför, under samt efter studien har vi därför strävat efter en fullkomlig transparens gentemot såväl deltagare som studien i sin helhet. En påverkande faktor av pålitligheten anser vi dock kan utgå ifrån att vi valt att dela upp olika påverkande faktorer av socialsekreterares handlingsutrymme med klientgruppen. För att åstadkomma en fördjupning valde vi alltså att separera organisation, profession och brukarinflytande. Under intervjuerna uppfattade vi det som att en del av intervjudeltagarna hade svårt att skilja på de olika aspekterna i sina svar, utan blandade istället dessa då de ansåg många gånger att de olika aspekterna hörde samman eller påverkade varandra. Detta gav tillfällen där vi fick olika

former och tolkningar av svar på en och samma fråga från deltagarna. Vi ansåg dock att svårigheten att skilja faktorerna bidrog till en intressant vinkel av den komplexitet vi upplevt i handlingsutrymmet. Vi har därför förhållit oss till de likheter- såväl som skillnader vi fått från i svaren från deltagarna då båda delar blivit viktiga för vår analys.

Inom forskning talar man om vikten av att forskarens egna värderingar, intressen eller teoretisk inriktning medvetet inte ska influera den process eller resultat denne presenterar, vilket Bryman (2011 s. 355) benämner som *möjlighet att styrka och konfirmera*. Det är därför viktigt att redogöra den förförståelse vi som författare haft inför denna studie som omedvetet kan ha påverkat vår process.

3.6.2 Äkthet

En *rättvis bild*, ifrågasätter ifall vår studie givit en rättvis bild av socialsekreterarnas utsagor (Bryman 2011 s. 357). Vi har strävat efter att rättfärdiggöra var och en utsaga genom att vi använt inspelningsinstrument under intervjuerna, transkribering genomförts med noggrannhet, deltagarna fått möjlighet att i efterhand yttra sig om förändringar de velat genomföra samt att vi strävat efter att utgå ifrån deltagarnas utsagor utan vår personliga färgning.

Ontologisk autenticitet skapar frågan om vi genom vår studie hjälpt socialsekreterarna att få en större förståelse för sitt handlingsutrymme med klientgruppen (ibid.). Vid flertal tillfällen under våra intervjuer uppfattades som att socialsekreterare uttryckte förvåning över saker de själva sagt eller tänkt på. Vi uppfattade dessa tillfällen som en positiv upplevelse för socialsekreterarna och anser på så sätt ha rört vid den ontologiska autenticitet som nämns.

Det tredje äkthetskriteriet är *pedagogisk autenticitet* som ifrågasätter ifall socialsekreterarna genom att delta i vår studie fått en bättre bild av dem de möter i sin arbetsmiljö (ibid.). Socialsekreterarna uttryckte en fördjupad kunskap gällande till exempel sina chefer, arbetskollegor samt klientgruppen själv. Det fanns tillfällen där socialsekreterare kunde påpeka skämtsamt att vi stundvis ställde väldigt svåra frågor, men att detta var någonting positivt då det fick hen att verkligen tänka till.

Katalytisk autenticitet är det fjärde kriteriet som frågar efter om socialsekreteraren, efter att ha medverkat i vår studie, känner att de kan förändra sin situation (ibid.). Detta kriterium såg vi beröras vid till exempel tillfällen där vi frågade socialsekreterare inte endast hur saker och ting var, utan även hur de kanske önskat att något skulle vara utifrån deras handlingsutrymme. Deltagarna började då beskriva saker de kände de saknade eller som behövde utvecklas för att uppnå ett bättre handlingsutrymme i arbetet med klientgruppen, allt från utveckling av insatser till relationer till chefer och klienter.

Det femte och sista kriteriet är *taktisk autenticitet* där man ser till om socialsekreterarna genom sin delaktighet i studien, fått en möjlighet till att kunna vidta åtgärder som det finns behov av detta (ibid.). Genom att låta intervjudeltagarna reflektera fritt över saker de hade velat se förbättrade eller mer utvecklade gällande sitt handlingsutrymme, kom de också på sig själva att nämna hur dessa förbättringar hade kunnat genomföras.

3.7 Etiska överväganden

För att uppfylla de etiska principerna ser man till fyra olika krav; informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman 2010 s. 131–132).

Informationskravet (ibid.) har uppfyllts genom att vi genom mail samt innan intervjuerna informerat intervjudeltagarna kring studiens syfte, att studien är frivillig samt deltagandet under intervjun kan avbrytas när som helst efter deltagarnas önskan. Slutligen får intervjudeltagarna kännedom om hur det inspelade materialet kommer att hanteras.

Samtyckeskravet (ibid.) innebär att intervjudeltagare får själv besluta om att delta i studien eller ej, vilket intervjudeltagare fått möjlighet till under hela studieprocessen. Detta innebär att medverkan i studien inte varit ett bindande kontrakt, vilket framgått till intervjudeltagarna. När tillfället kom för att påbörja intervjun, frågade vi om deltagaren godkände att vi startade inspelningen och därefter påbörja samtalet.

Det tredje kriteriet, *konfidentialitetskravet* (ibid.), handlar om att inga personuppgifter kring intervjudeltagarens kommer att röjas, varken i transkriberingen eller i självaste uppsatsen. Samtliga intervjuer har genomförts enskilt samt i så pass hög avskildhet som gått att uppnå

enligt socialarbetarens preferens och önskemål gällande plats för intervjun. Däremot då vi befann oss i socialsekreterarens egen miljö blev andra arbetskollegor medvetna om vår närvaro vilket kunde äventyra intervjudeltagarnas anonymitet. Vi förtydligade för intervjudeltagarna att endast vi som författare hade tillgång till det inspelade materialet men att efter transkribering, där deltagaren garanterats anonymitet, skulle även vår handledare och examinator få möjlighet att se på det insamlade materialet. Socialarbetarens identitet, det vill säga namn, arbetsplats och arbetsort, har på så sätt inte publicerats eller röjts under studiens process eller det efter att studien avslutats. Att inte uppge sådan information kan tänkas påverka pålitligheten. Men då det i slutändan inte varit avgörande för det insamlade materialets existens att kunna avgöra vilken utsaga som kommer från vilken socialsekreterare, värdesätts deltagarnas rätt till anonymitet högre.

Det sista kriteriet, *nyttjandekravet* (ibid.), innebär att all insamlat material från intervjudeltagarna endast används till studiens syfte. Detta uppfylls genom att allt inspelat samt transkriberat material kommer att förstöras när denna studie blivit godkänd för publicering.

4. Teori

I detta avsnitt presenteras de teorier och begrepp som vi sedan under kommande analyskapitel kommer använda oss utav för att diskutera vår insamlade empiri utifrån olika utgångspunkter. För att kunna besvara våra frågeställningar kring vilka olika faktorer som kan påverka socialsekreterarens handlingsutrymme i arbetet med klientgruppen utifrån organisation, profession och brukarinflytande har vi valt att utgå ifrån fyra teoretiska- och begreppsliga utgångspunkter; gräsrotsteori, organisationsprofessionalism, yrkesprofessionalism samt makt utifrån brukarinflytande. För att kunna påvisa komplexiteten av socialsekreterarens handlingsutrymme med klientgruppen krävdes det att vi sammanförde olika begrepp för att skapa en helhet av ämnet och i försök att besvara våra frågeställningar. Följande teorier är därför tolkade utefter denna sammanföring av dessa skilda begrepp och teori. Lipsky (2010) och Liljegren & Parding (2010) nämner alla gräsrotsbyråkrati, organisationsprofessionalism och yrkesprofessionalism, samtidigt är viktigt att lyfta vilken makt brukaren har i socialsekreterarens handlingsutrymme, som Erik Eriksson (2015) skriver om. Detta eftersom att det utifrån den tidigare forskningen är organisation, socialsekreterarens egna profession samt brukarinflytandet som påverkar handlingsutrymmet. Lipskys (2010 s.xi) teori om gräsrotsbyråkrater, Liljegren & Pardings (2016) begrepp organisationsprofessionalism och yrkesprofession samt Erikssons (2015) diskussion kring makt utifrån brukarinflytande blir relevant sett till våra ställda frågeställningar utifrån synen på socialsekreterarens roll samt relationen mellan de tre parterna socialsekreteraren, organisation och klient.

4.1 Gräsrotsbyråkrater

Amerikanska forskaren Michael Lipsky (2010 s. 11) har format begreppet street-level bureaucrats, svenskans gräsrotsbyråkrater (Svensson 2008 s.16, 24, Lipsky 2010 s.11), som syftar till de anställda tjänstemännen på inom den offentliga sektorn som exempelvis socialsekreterare men även lärare och poliser (ibid.). Lipskys (2010) studie är baserad på den amerikanska välfärden och är på så sätt inte fullkomligt överförbar, men är ändå inte helt främmande från den svenska välfärden och blir därför trots detta relevant. Lipskys (2010) resonemang inom gräsrotsbyråkrati kan även ses handla om mer än handlingsutrymme men i denna studie har vi valt att förhålla oss till en avskiljning till just detta.

Gräsrotsbyråterna är organisationens frontlinje och möter därför samhällets individer i främsta utsträckning, liksom socialsekreterarens möte med klientgruppen. Socialsekreterarens arbetsuppgifter innebär att kunna tillmötesgå klientens behov och efterfrågan med hjälp av organisationens- samt egna professionella resurser (Liljegren & Parding 2010). Gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme styrs och påverkas av organisationens resurser, uppdrag, riktlinjer, direktiv, socialsekreterares kunskap och delegation. Generellt sett anses socialsekreterare ha ett stort handlingsutrymme som gränssätts av lagar och riktlinjer men begränsas även av organisatoriska begränsningar som tidsbrist, brist på resurser och information (Lipsky 2010 s. xi). Begränsningarnas påverkan av handlingsutrymmet kan därefter ses påverka utförandet av socialsekreterarens uppdrag. Lipsky (2010 s. xii) menar dock på att trots begränsningar av handlingsutrymmet ses ansvaret ofta falla på socialsekreteraren själv gällande hur handlingsutrymmet i slutändan formas och används. Lipsky (ibid.) skriver att en konsekvens av detta är att gräsrotsbyråkrater försöker finna strategier för att hantera större grupper av klienter på ett mer effektivt sätt på grund av organisationens resursbrist, men problematiken är att detta kan medföra en sämre kvalitet i det producerade arbetet.

Växelverkan mellan organisation och profession kan ses genom Lipsky (2010 s.14) som menar på att beslut kring ändringar- eller andra beslut inom organisationen tas av ledningen och ter sig mest synligt i praktiken när gräsrotsbyråkrater tillämpar detta i mötet med medborgarna. Detta speglar sig i hur att trots gräsrotsbyråkraternas sällan får vara delaktiga i ledningens beslut, är det ändå på gräsrotsnivån ledningens idéer om ändringar och beslut uppstår och hämtas ifrån. Denna process kan ses skapa en grund för det handlingsutrymme socialsekreteraren har inom organisationen (ibid.).

4.2 Organisationsprofessionalism

80-talets kulmen av New public management har ändrat premisserna för anställda inom den offentliga sektorn både för organisationen och klienterna. Den offentliga sektorns arbetsformer uppfattades då som onyttig och ineffektiv i arbetet med klienterna. Med införande av New public management har offentliga sektorer valt att implementera

arbetsmodeller från den privata sektorn, vilka har betraktats vara mer styrande utifrån ekonomiska resurser och effektiva arbetsideal (Liljegren & Parding 2010).

Denna implementering resulterade i en förändring främst kring organisationens granskning och riktlinjer gällande de anställdas arbetsvillkor, beslutsfattande och vilka förhållningssätt och attityder som skulle genomsyra arbetet (ibid). Vilket i detta fall speglar socialsekreterarens handlingsutrymme i arbetet med klienterna. Organisationens strävan efter att reglera och kontrollera genom att specificera beslutsfattande och handlingsutrymmet kan tänkas minska socialsekreterarens legitimitet och status (ibid.). Den kontroll och granskning som socialtjänsten, som en organisation, genomför på socialsekreteraren väljer Liljegren & Parding (2010) att tolka genom Evetts (2002) som nämner detta som organisationsprofessionalism. Kontroll och granskning kan exempelvis ses ske genom dokumentation och beslutsfattande som socialsekreteraren genomför (Liljegren & Parding 2010).

I denna studie och i den kommande analysen väljer vi att använda organisationsprofessionalism som det begrepp där organisationens riktlinjer begränsar socialsekreteraren. Detta arbetssätt innebär att övervakningen och granskningen av den enskildes beslutstagande utifrån handlingsutrymmet är försvårad då detta är en stor aspekt i arbetet som socialsekreterare. Lipsky (2010 s. 13–14) menar att trots vad som kan uppfattas som ett brett och fritt handlingsutrymme är hårt reglerat av organisationens ledning. I praktiken innebär det sällan övervakning av närmsta chef eller annan ledning, men sker gärna selektivt vid utmärkande eller unika fall, då ledningen är stävande av resultat (Lipsky 2010 s. 14).

4.3 Yrkesprofessionalism

Paradoxen med handlingsutrymmet är att med de omfattande rättigheterna kommer även stora skyldigheterna i arbetet med klienterna. Det vill säga rättigheten att ta egna beslut som passar klienten, men även skyldigheten att följa organisationens regler och riktlinjer (Liljegren & Parding 2010).

Yrkesprofessionalism kan generellt ses bygga främst på det handlingsutrymmet socialsekreteraren har i arbetet med klienterna (Liljegren & Parding 2010; Lipsky 2010). Vilket är starkt förankrat i kunskapen från utbildning, kollegors lojalitet och förtroende från chefer till skillnad från organisationens regler och kontroller (Liljegren & Parding 2010). Liljegren & Parding (2010) menar att tillit är ett centralt område för yrkesprofessionalismen - dels i hur en ömsesidig tillit mellan organisation och socialsekreteraren men även i tilliten från klienten.

Socialsekreterarens handlingsutrymme är enligt Liljegren & Parding (2010) mer förankrad i den självaste professionen än den valda arbetsplatsen, vilket innebär en stark identitet till sin yrkesroll hos den enskilda socialsekreteraren (ibid.). Genom att socialsekreteraren i sin utbildning först knyter an till den professionella rollen utifrån utbildningen och egna värderingar och åsikter, finns risken att detta bli utmanat väl i det praktiska arbetet i mötet organisationen (Liljegren & Parding 2010). Vilket Lipsky (2010 s.14) bekräftar genom att det är gräsrotsbyråkraterna som själva är präglade av det vida handlingsutrymme och kan skilja sig till ovan nämnda organisationsprofessionalismens distinkta strikthet och begränsningar samt krav och önskemål från klienterna. Handlingsutrymmet anpassas utifrån den enskildes bedömningar och ärendets situation (ibid.). Den professionella kan uppleva sig begränsad utifrån att behöva anpassa klienten efter möjliga insatser snarare än lämplig insats efter klienten (Lipsky 2010 s. 171).

4.4 Makten utifrån brukarinflytande

Det sista begreppet som kommer att användas för att tolka vår empiri är makt utifrån från Erik Erikssons (2015) avhandling kring brukarinflytande. Vi anser att ett problem med makt är att den är mångfacetterad och ibland väldigt relativ, vilket kan göra den svår att konkretisera och därför kommer vi inte att fördjupas oss mer i makten än i samspelet mellan klient och socialsekreterare.

Maktfördelningen mellan socialsekreteraren och klienten kan ses på två sätt. Den ena aspekten kan förstås som socialsekreterarens makt gentemot brukaren via mandatet till att ta beslut. Den andra aspekten kan ses som klientens makt i att vara mottaglig till besluten och

kunna påverka sin situation (Eriksson 2015 s. 17–18). Båda dessa maktaspekter kan tolkas som påverkande av socialsekreterarens handlingsutrymme. Socialsekreterarens fördel i maktrelationen kan gestaltas i den myndighetsutövning och delegation som sker utifrån beslutsfattande gällande brukarens situation. Vilket kan utmanas av brukarens egna upplevelse av sin situation och problematik samt vilket behov som behöver tillgodoses (ibid.). Eriksson (2015 s.17) menar att samspelet mellan klient och socialsekreterare samt denna irreguljära maktfördelningen mellan dessa parter främst blir till förmån för socialsekreterarna, vilket grundar sig i att dem har det slutgiltiga ordet i situationen (ibid.).

Eriksson (2015 s. 286–287) poängterar i slutändan att trots brukarinflytandet är en viktig del av socialsekreterarens handlingsutrymme, är det trots allt de politiska och ideologiska besluten som i det stora avgör socialsekreterarens handlingsutrymme.

5. Resultat och Analys

I detta avsnitt kommer vi att diskutera intervjudeltagarnas utsagor kring deras erfarenheter av sitt handlingsutrymme med hjälp av vår teori samt med återkoppling till kunskapsläget. Analys och resultat presenterar vi under följande rubriker: ”Organisation”, ”Profession” och ”Brukarinflytande” som sedan fortsätter under fördjupande avsnitt. Intervjudeltagare har under analysen benämnts som “Intervjudeltagare 1–6”, utan kronologisk ordning av anledning för deras anonymitet.

5.1 Organisation

Utifrån organisatoriska frågor, framkom det av intervjudeltagarna erfarenheter kring relationer till chefer samt förhållningssätt till regler, riktlinjer och lagrum. Trots detta, och utifrån detta, återkom det många gånger till en fråga om resurser i olika former som den främsta påverkande faktorn av deras handlingsutrymme. Organisationsavsnittet byggs därför på analys kring rubrikerna; “Styrning utifrån chef och lagrum”, “Ekonomiska resurser” samt “Arbetskraft som resurs”.

5.1.1 Styrning utifrån chef och lagrum

Under samtliga intervjuer ställde vi frågor gällande deltagarnas erfarenheter kring styrning inom organisationen, till exempel från chefer och lagrum, och dess påverkan av handlingsutrymmet med klientgruppen.

Organisationsprofessionalismen innebär de förutsättningar- och begränsningar socialsekreteraren kan uppleva gällande sitt handlingsutrymme utifrån organisationen (Liljegren & Parding 2010). Enligt Liljegren & Parding (2010) har chefen en betydande roll utifrån det organisationsprofessionalismen och påpekar chefens viktiga delaktighet för ett tryggt arbetsförhållande för socialsekreteraren. Intervjudeltagare kunde påpeka en påverkan av sitt handlingsutrymme genom chefens roll, vilket förklarades handla om vilken relation de hade sinsemellan. En bra relation med chefen beskrevs som en god kontakt, förtroende mellan parter samt tillgänglighet för rådgivning vid behov. Samtliga intervjudeltagare påpekade en

påverkan kring sitt handlingsutrymme snarare utifrån en ekonomisk styrning än chefer. Intervjudeltagare 1 var en av få som uttryckte en mer direkt negativ påverkan från chefer genom känslan av bristande förtroende från sin chef, som trots allt ändå resulterade i en fråga om ekonomi:

Vi socialsekreterare, vi träffar familjerna, vi träffar barnen, vi träffar hela nätverket så att säga, och det är inte cheferna som gör det. ... Jag kan absolut tänka att man behöver diskutera vissa saker med chefen för att vara överens om att detta (insatsen) nog är det bästa för denna ungdomen så att säga. Men jag tänker inte att som idag, behöva gå in och verkligen motivera, diskutera och argumentera precis som om vi inte kan vårt arbete, för det är så jag upplever det. Det finns ingen tilltro till medarbetarna.

Jag tänker att chefen blir också begränsad i vad hen vill bevilja för hen får påtryckningar om ekonomin och allt vad det är. Jag tror det är mest ekonomin som styr ... I slutändan är det ekonomin, för jag tror inte att våra chefer skulle ha något emot att bevilja det liksom. - Intervjudeltagare 1

Vi uppfattar det därför som att tryggheten socialsekreteraren känner för sin chef är en påverkande faktor till det handlingsutrymmet socialsekreteraren upplever sig ha genom att chefen kan uppfattas som en stöttepelare i dess bedömningsarbete. Dessutom upplevde vi det som att den ekonomiska aspekten ansågs vara mer negativt påverkande av socialsekreterarnas handlingsutrymme än cheferna i sig.

Samtidigt, vid frågan kring lagrummets påverkan av socialsekreterarens handlingsutrymme med klientgruppen förklarade bland annat intervjudeltagare 2, framförallt utifrån Socialtjänstlagen, dessa som tolkningsbara och anpassningsbara och hämmade på så vis inte i sig deras handlingsutrymme i någon större grad. Möjliga begränsningar utifrån lagrum hänvisades snarare till, likt chefernas påverkan, de ekonomiska resurser som kunde tillhandahållas genom organisation och politiker. Så medan tidigare forskning påpekat chefer och lagstiftning som stora organisatoriskt påverkande faktorer av socialsekreterarens handlingsutrymme (Friis 2005), menade intervjudeltagare i denna studie snarare på att dessa i sin tur, och i grund och botten styrdes av en ekonomisk aspekt. Och var också det som i grunden styrde och påverkade det faktiska handlingsutrymmet socialsekreterare besatt.

Vår tolkning av detta är att lagrum och chefsrollen inte hade en uppenbar påverkan av socialsekreterarens handlingsutrymme, utan att det i slutändan handlade om ekonomiska

resurser. Vilket enligt innebär att de ekonomiska resurserna anger huruvida lagrum och chefens roll påverkar socialsekreterarens handlingsutrymme.

5.1.2 Ekonomiska resurser

Många gånger så kan jag tyvärr uppleva att det är ekonomin som styr alldeles för mycket, och det är den som egentligen styr vad vi får bevilja och inte. - Intervjudeltagare 1

Citatet ovan fångar hur den ekonomiska aspekten inom en organisation kan påverka socialsekreterarens handlingsutrymme i beslutstagandet med- och för klientgruppen. Intervjudeltagare 1 var långt ifrån ensam bland samtliga deltagare kring synen på ekonomins styrande och påpekade en ekonomisk begränsning och det framgick en tydlig frustration kring ämnet överlag.

En ekonomisk begränsning kan bland annat kan ses skapas ur en organisatorisk strävan efter effektivitet enligt Liljegren & Parding (2010) utifrån Blom (1998), Dellgran & Höjer (2005) samt Timmermans (2008). I en eftersträvan av effektivitet ser man till en ekonomisk återhållsamhet där socialsekreteraren förväntas åstadkomma mer, trots att tillgången till resurser inte alltid blir större eller till och med mindre (Lipsky 2010 s. 172). På så sätt menar Lipsky (2010 s. 171–172) att man inom organisationer ser till nedskärning av det som går att mäta för att kunna rättfärdiggöra det, exempelvis insatser och arbetskraft. Intervjudeltagare påpekade dock att en större effektivitet innebar för dem ett behov av en större tillgång till resurser. Intervjudeltagare syftade till att denna ekonomiska återhållsamhet speglade sig i deras handlingsutrymme genom hur de fick prioritera i sitt arbete, och gav en känsla av en orimlig prioritering i besluten de tog:

Vi kan inte placera om vi inte har pengar. Ska jag välja att placera Olle som knarkar eller Lisa som säljer sig? Vem är viktigast? Vem väljer vi att sätta in i behandling? Där är handlingsutrymmet, och där börjar det snävas åt. - Intervjudeltagare 3

Det kunde istället innebära att besluten av insats som togs gällande klienten kunde upplevas som mindre effektiv enligt deltagarna. Vår tolkning av detta är att utifrån organisationens strävan av att uppnå effektivitet i verksamheten genom en ekonomisk återhållsamhet, kan en motsatt effekt ske då socialsekreterarens handlingsutrymme krymper. Socialsekreteraren får

då ta kortsiktiga beslut som kan innebära långsiktiga problem genom att klienten kan bli återkommande inom verksamheten då den inte fått rätt insats från första början.

Enligt Lipsky (2010 s. 172) och Liljegren & Parding (2010) skapar ekonomins styrande ett ifrågasättande av kvalitén socialsekreteraren, som gräsrotsbyråkrat, kan erbjuda inom sitt handlingsutrymme gentemot klienten. Michael Lipsky (2010, s. 12) lyfter samtidigt socialsekreterarens sats utifrån denna styrning genom sin syn på gräsrotsbyråkrati och poängterar hur denne kan bli klämd i denna korsning av förväntningarna från klientgruppen samt kraven och kvalitetskontrollen från organisationen. I en utvärdering av professionella insatser menar Liljegren & Parding (2010) att enligt Konnerup (2009) ser man till en lägsta kvalitetsnivå, där insatsen i alla fall inte ska innebära en skada för klienten. Deltagare i vår studie påpekade hur detta förutsatte en frustration över sitt handlingsutrymme och att inte kunna åstadkomma mer för sina klienter. Intervjudeltagare 3 påpekar sitt handlingsutrymme i att arbeta efter denna lägsta kvalitetsnivå:

Förjävligt. Jag är extremt pedantisk när det kommer till mina utredningar och jag tycker att det är förjävligt att avsluta utan insats när jag bedömer att behovet är större. Det gör ingen tillit till ungdomen och familjen och det utsätter ungdomen för risken för att återigen gå igenom en utredning. Det är under all kritik. Vi uppfyller inte kraven av lagstadgad, men det bedöms som good enough. - Intervjudeltagare 3

Ovanstående citat kan begripliggöras utifrån Lipsky (2010, s. 38–39) som påpekar att gräsrotsbyråkrater kan begäras arbeta utefter det yttersta, men uppmuntras samtidigt aldrig till att äventyra kvalitén bakom insatsen. Vår tolkning av ovanstående är att organisationen utifrån resursbrist tvingar socialsekreteraren att i sitt handlingsutrymme se till en lägsta kvalitetsnivå i arbetet med klientgruppen. Likt föregående argument för en ekonomisk återhållsamhet kan detta generera bristfälliga beslut gällande insatsen som kan leda till att klienter återkommer till socialtjänsten. Organisationens begränsningar utifrån den låga strävan av kvalitet kan tänkas påverka socialsekreterarens motivation i sitt arbete då de känner att deras kompetens blir betydelsefull och dess användning, vilket kan påverka deras handlingsutrymme negativt.

Wörléns (2010) tidigare studie handlar främst om ett missnöje över prioriteringen av resurserna, samtidigt formulerar intervjudeltagare i denna studie att det handlar mer om en mer icke existerande ekonomisk resurs överlag. Och att åstadkomma en större tillgång av

ekonomiska resurser uppgav intervjudeltagare grunda sig i ett politiskt fokus i välfärden. Intervjudeltagare 2 menade till exempel på att det inom politiken på senare tid varit ett stort fokus på till exempel polisverksamheten, snarare än socialtjänsten:

Det stör mig lite, att våra politiker lägger så mycket krut på polisen. Men de som gör det förebyggande arbetet, det är vi. Vi har alla de här ungdomarna, alla de som begår brott, vi har dem. Vi känner dem, vi känner deras familjer, vi känner deras äldre bröder, vi känner deras yngre systrar. Vi känner dem här. ... Jag tycker inte det riktigt kommer fram tillräckligt i politiken. - Intervjudeltagare 2

Utifrån detta avsnitt anser vi att handlingsutrymmet påverkas av olika ekonomiska resurser, bland annat genom ekonomisk återhållsamhet, effektivitetsträvande och kvalitetsnivå. I slutändan uppfattar vi deltagarnas utsagor som att det är politikernas delaktighet och beslut kring socialtjänsten, som organisation, som i största grad påverkar organisationens ekonomiska ramar. Detta i sin tur påverkar alla ekonomiska nedåtgående led i socialtjänsten som mynnar ut i socialsekreterarens slutgiltiga handlingsutrymme i arbetet med klienten, vilket vi uppfattar hämmande för den enskilda socialsekreteraren. Detta finner vi liknelse i Liljegren & Pardings (2010) begrepp om organisationsprofessionalism och organisationens begränsningar för den professionella.

5.1.3 Arbetskraft som resurs

I föregående avsnitt nämns en efterfrågan av större resurser utifrån olika aspekter av intervjudeltagarna. Lipsky (2010, s. 38–39) menar att en större tillgång till ekonomiska resurser möjligtvis kan resultera i fler antalet insatser, men inte tvunget resultera i insatser med en högre kvalitet av arbete och insats. Detta då, likt Wörléns (2010) tidigare forskning, handlar det om att se till flera olika aspekter gällande ekonomi. Lipsky (2010, s. 38–39) påpekar att i slutändan handlar det om hur en större ekonomisk resurs faktiskt fördelas inom organisationen. Det vill säga om en större resurs till exempel går till högre löner för socialsekreterare för att åstadkomma bättre arbetsförhållande, behöver detta alltså inte innebära en bättre kvalitet av insats för klienten trots en då större resurstillgång för socialtjänsten (ibid.). Intervjudeltagarens utsagor utmanar dock Lipskys (ibid.) teori genom erfarenheter och idéer av hur till exempel bättre arbetsförhållanden långsiktigt skapar bättre förutsättningar för ett bättre handlingsutrymme och kvalitativt klientarbete:

Nyexaminerade kan vara jättebra att få in, men man kan inte bara ha helt nya personer. Du måste ju ha några som har jobbat lite längre. Och, du lär dig nya grejer varje dag, så finns det ju så stor anledning till att ha kvar folk. Men då måste du också göra det till en attraktiv arbetsplats ju. - Intervjudeltagare 5

Vi uppfattar att citatet ovan tar upp flertalet viktiga aspekter utifrån en grundtanke om att skapa en attraktiv arbetsplats. Dels om vikten av att få personal att vilja stanna kvar inom arbetsplatsen då erfarenhet inom yrket är en värdefull kunskapskälla för nästkommande generationer som ska möta klientgruppen. Lipskys (ibid.) idé om att högre löner inte behöver leda till bättre kvalitet för klienten, anser vi dock att hans poäng kanske är legitim kortsiktigt sett. Men utifrån intervjudeltagare 5 tolkar vi att högre löner skapar förutsättningar för en långsiktig lösning med mer erfarna yrkesverksamma då socialsekreterarna blir mer benägna att stanna kvar inom organisationen. Ju fler anställda som stannar kvar på grund av högre löner skapar detta ett större handlingsutrymme för den redan befintliga personalen utifrån att en större arbetskraft finns att tillgå inom organisationen.

En annan viktig poäng vi anser intervjudeltagare 5 nämner gällande attraktiv arbetsplats, är om det fanns möjligheter till att nå nya kunskaper inom verksamheten. Att eftersträva och testa ny kunskap är en viktig del för en organisations utveckling och framgång, och är också en del av den kvalitétkontroll som genomförs inom organisationsprofessionalismen (Liljegen & Parding 2010). En önskan om en bättre kunskap kring klientgruppen och insatser till dessa genomsyrar samtliga intervjuer.

Jag upplever inte att man har resurserna för att göra det arbetet man behöver med den kriminalitet som finns här. Det är ganska mycket som händer här bland våra ungdomar och så. Jag tänker att vi inte har förutsättningar till att lösa det på bästa sätt. Vi saknar ganska mycket kunskap och tillräckligt med människor som fångar upp dem. - Intervjudeltagare 1

I en fråga gällande kunskaper kring klientgruppen och om intervjudeltagaren ansåg hen saknade eller ville ha mer av, påpekar intervjudeltagare 4 även en bristande kunskapsresurs inom organisationen:

Det är hur dessa kriminella ungdomarna tänker och deras inställning. De är ju inte som resten av samhället där man ska göra rätt för sig, och lever för egna regler. Det är svårt att sätta sig in hur deras tankesätt fungerar. Det här är livet ju. Här får man fett med snabba cash och lyxliv. Det är så svårt att motivera dem till att komma tillbaka till det vanliga livet. Hur ska man motivera någon som hoppa av skolan i åk 7 och sen hittat sättet att tjäna bra pengar på ett kriminellt sätt? Hur ska man motivera denna

ungen? 'Nä men du ska gå på komvux och få ett vanligt jobb'. Det är mest det jag känner att man har så lite att komma med. ... Det är liksom lite fyrkantigt. Jag kan i många fall, när det gäller just dessa ungdomarna, känna att man är lite begränsad i sitt utbud. - Intervjudeltagare 4

Intervjudeltagare 3 refererade till en kostnadsfråga, och menade på att organisationen var positivt inställda till kompetensutveckling, så länge den var gratis. Vi tolkade att detta kunde vara hämmande för socialsekreterarens handlingsutrymme då deras kunskapsutveckling inte följde kunskapen kring klienten, då en större kunskap kring kriminalitet uppfattades som önskvärdt. Liljegren & Parding (2010) bekräftar våra tolkningar genom att hänvisa till hur socialsekreterare arbetar med en så kallad levande produkt och behöver följa den utveckling som sker i samhället, och i detta fall denna klientgrupp. Detta för att kunna nå ett effektivt handlingsutrymme och gynna klientgruppens framgångshistoria.

5.2 Profession

I detta avsnitt kommer vi att fokusera på socialsekreterarens handlingsutrymme med utgångspunkt ur den egna professionen och vad den enskilde socialsekreteraren strävar efter i arbetet med klientgruppen. Detta kan beskrivas som vad socialsekreteraren är villiga och kan ut efter dess egna yrkesprofession, till skillnad från organisationens styrning av handlingsutrymmet som presenterades i föregående avsnitt. Detta avsnitt kommer följa arbetsflödet från det att klientens ärende inleds hos socialsekreteraren och till att klientens ärende är avslutat genom följande rubriker; "Inleda utredning", "Insatser", "Kunskaper inom professionen".

5.2.1 Inleda utredning

Intervjudeltagarna uppfattade sitt handlingsutrymme som ganska fritt när det handlade om att inleda utredningar utifrån deras egna bedömningar vid inkommen anmälan eller ansökan till socialtjänsten. Där har socialsekreteraren full delegation till att ta detta beslut. Däremot när det gällde att inte inleda en utredning saknade socialsekreteraren denna delegation:

Föreslår vi då, som det då heter, att inte inleda en utredning så är det ju alltid vår chef eller någon chef som skriver under. Så är det så att min chef skulle säga att, 'Nej men vet du vad [Deltagares namn], här

måste vi inleda fast du har föreslagit att vi inte ska inleda, så kommer jag besluta att den här måste vi inleda på.’ - Intervjudeltagare 4

Trots att socialsekreteraren är organisationens gräsrotsbyråkrat, alltså den professionella som träffar- och skapar relation med klienten (Liljegren & Parding 2010), är det chefen som tar besluten om att inte inleda utredningar. Vi tolkar att situationer som denna kan få socialsekreteraren att ifrågasätta sin kunskap utifrån den yrkesprofession denna besitter. Vilket i sin tur kan riskera att socialsekreteraren kan ifrågasätta sin kunskap och inte vågar att utnyttja sitt handlingsutrymme i framtiden utifrån rädslan att bli ifrågasatt av chefen. I den tidigare forskningen påpekar Liljegren och Parding (2010) att genom yrkesprofession förutsätter organisationen en viss kunskap hos den yrkesverksamma. Vilket vi uppfattar utifrån intervjudeltagare 4 citat inte stämmer överens med Liljegren och Pardings (2010) studie. Andra intervjudeltagare menar även på att det är dem själva som faktiskt möter klienterna och har en relation med dessa som borde ta dessa beslut om att inleda utredningar eller ej. Utifrån detta uppfattar vi att socialsekreterare argumenterar för ett bredare handlingsutrymme. Samtidigt säger Liljegren och Parding (2010) att ett bredare handlingsutrymme inte alltid är önskvärt hos socialsekreteraren, då de känner sig bekväma med att kunna luta sig tillbaka på sin chef vid beslutstagande:

Och då vet hen ju också någonstans om att ‘Okej, nu är [Deltagares namn] tveksam här, då kanske jag...’ Då ställer chefen ju lite motfrågor, ‘Vad är det som gör att du är tveksam?’. Så det sker väldigt så, okomplicerat, men att hen försöker få mig att tänka själv. Och utifrån det jag då berättar, så säger hen ‘Nej men vet du vad, jag tycker det låter som att du borde inleda en utredning’ eller ‘Nej du bör inte.’ Så det är egentligen aldrig så att jag varit med... Jag har aldrig blivit ifrågasatt. - Intervjudeltagare 5

Ovanstående citat beskriver enligt oss hur chefen skapar trygghet i socialsekreterarens handlingsutrymme och gynnar på så vis användningen utav det i sitt arbete. Därmed tolkar vi att chefens delaktighet i socialsekreterarens beslut inte alltid något negativt i relation till socialsekreterarens känsla av sitt handlingsutrymme. Utan kan snarare bli en tillgång för ett bredare handlingsutrymme.

Sammanfattningsvis uppfattar vi det som ovan nämnda begränsning av delegationen inte alltid behöver innebära något negativt. Därför tror vi oss uppfatta det som att den relation

socialsekreterare har med chefen är en stor påverkande faktor av hur socialsekreteraren uppfattar sitt eget handlingsutrymme och kunskapen utifrån sin profession.

5.2.2 Yrkesprofessionens kunskap

Yrkesprofessionens kunskap innebär att förlita sig på sin egna kunskap. Vi upptäckte under intervjuerna att många deltagare upplevde sig begränsade sig kunskapsmässigt utifrån den tidigare utbildning de har gått:

Jag tror att vi behöver mer utbildning kring den psykiska biten. Just vad som händer med ungdomen i samtalet när de berättar att de har blivit utsatta och vad ska göra med den informationen. Vi ska ju såklart anmäla, men om ungdomen är så pass stor och säger att hen absolut inte vill att vi ska anmäla. Vad gör vi då? - Intervjudeltagare 3

Detta citat påvisar att det finns en avsaknad av konkret kunskap kring klienter med olika sociala problem i socialsekreterarens tidigare utbildning. Handlingsutrymmet anser vi kan därför bli begränsat utifrån att socialsekreteraren själv inte besitter den kunskapen att nyttja handlingsutrymmet i sitt arbete med klienten, då hen inte har de kunskapsmässiga verktygen att använda sig av. Två konsekvenser av detta tror vi kan vara att varken klienten får hjälp eller den rätta insatsen samt att organisationen kan ifrågasätta socialsekreterarens kompetens utifrån att organisationen förutsätter denna grundläggande akademiska kunskapen som Järkestig Berggren (2011) belyser i den tidigare forskningen.

Trots denna kritik gentemot den tidigare utbildningen, lyfts även utbildningens upplägg utifrån en annan intervjudeltagare, att vara fördelaktig i det sociala arbetets handlingsutrymme genom dess "flummighet":

Men sen så är hela detta yrket är ju också lite flummigt. Hela social utbildningen är flummig. För det handlar om människor, det handlar om bemötande, det är sådana saker man inte riktigt kan ta på -
Intervjudeltagare 2

Utbildningens otydlighet kan därför enligt ovanstående citat upplevas som fördelaktigt i den mötte med klientgruppen. Socialsekreteraren utbildas till att se till helheten kring var unika klient, och för att kunna uppnå detta krävs det att socialsekreteraren kan förlita sig på sin egen

yrkesroll men med hjälp av kunskapen från utbildningen som riktlinjer. Detta ser vi som en grund för socialsekreterarens strävan efter ett bredare handlingsutrymme. Genom att återkoppla till Järkestig Berggren (2011) och Liljegren & Pardings (2010) yrkesprofession, ser vi till nödvändighet av att förena den akademiska kunskapen med den yrkesverksammas egna person och erfarenhet.

Viljan i att hjälpa klienter handlar är en grundvärdering för socialsekreteraren (Liljegren & Parding 2010), vilket grundar sig i att socialsekreteraren vill hjälpa brukaren utifrån sitt uppdrag:

Man behöver mer flexibilitet. Det känns som insatserna är väldigt fyrkantiga och om en ungdom hamnar mellan boxarna ... Ungdomen faller mellan stolarna. Vi ska ju anpassa insatsen efter ungdomen och inte tvärtom. Ofta får man vända och vrida på sig själv för att det ska passa ungdomen. Och ibland böna och ber man. - Intervjudeltagare 4

Utifrån ovanstående citat uppfattas intervjudeltagare 4 ha en frustration kring att behöva anpassa klienten till insatsen, snarare än att kunna anpassa insatsen till klienten och dess behov. Liljegren & Parding (2010) beskriver att socialsekreteraren kan uppleva att hen inte kan tillgodose klientens bästa som är professionens syfte och driv utifrån utbildningen. Detta framkom också som en konsekvens av att många deltagare kände sig otillräckliga i sina uppdrag med sina klienter i vad de kan erbjuda gällande insatser, kunskap och tid.

Begränsningar förklarades bland annat som en brist på insatser utifrån en kunskapsbrist kring klientgruppen. Detta förklarades i intervjuerna bland annat som att den kriminella världen alltid ligger ett steg före samhället. Det var flera socialsekreterare som menade på att de trots allt lyckades nå ut till klienten och dess familjer:

Men, man ska också hela tiden stödja dem till att göra bättre. Att dem ska veta att vi alltid finns där, vi vill dem väl, vi kommer pusha dem, vi kommer följa med dem om dom vill ta steget och gå till [Öppenvårdsinsats för missbruksproblematik], vi följer med. Att man hela tiden finns med. Man kan ringa dem och kolla om det gått bra med, "Det du skulle göra, skolarbetet du hade - lämnade du in det?", "Ja.", "Skitbra!" - Intervjudeltagare 2

Begränsningar socialsekreterarna påstod sig uppleva utifrån organisationsprofessionalismen genom bristande kunskaper och insatser för klientgruppen, kunde de bemöta genom att nyttja sin yrkesprofession och ändå skapa förutsättningar för ett handlingsutrymme. Detta genom

engagemang och kunskaper utifrån den egna professionen. Dessa kunskaper och engagemang uppfattade vi härstammade från socialsekreterarens akademiska utbildning och i viljan att hjälpa klienterna. Med tanke på vilka förutsättningar deltagarnas utsagor pekade på i mötet med organisationsprofessionen, poängteras vikten av ett förhållningssätt till sin yrkesprofession för att kunna såväl skapa- som att upprätthålla sitt handlingsutrymme.

5.3 Brukarinflytande

I detta avsnitt kommer vi att belysa brukarinflytandets påverkan av socialsekreteraren handlingsutrymme. Detta gör vi främst genom maktbegreppet utifrån Eriksson (2015). I detta avsnitt finner vi följande rubriker; ”Åldersaspekt” och ”Motivationsaspekten”.

5.3.1 Åldersaspekt

I mötet mellan socialsekreterare och klient finns det ett maktspel som grundar sig i att socialsekreteraren kan ta beslut för klienten, medans klientens delaktighet i sin tur påverkar socialsekreterarnas handlingsutrymme och genomförande av beslut (Eriksson 2015 s. 17–18).

Enligt barnkonventionen artikel 12, är det viktigt att socialsekreteraren i sitt handlingsutrymme tar hänsyn till ungdomens rätt att komma till tals med egna åsikter i de frågor som berör denna (Barnkonventionen). Rätten förutsätter en hänsyn till ungdomens stånd i att bilda en egen åsikt, och genomsyras av en koppling till ungdomens ålder och mognad (ibid.). Artikel 12 (ibid) framstod ibland som komplex utifrån socialsekreterarnas utsagor. Detta då socialsekreterarna förutom ålder och mognad, var tvungna att ta hänsyn till att klientgruppen ofta stod inför en social problematik, det vill säga kriminalitet. Den sociala problematiken kunde, likt ålder och mognad, tänkas påverka klientens åsikter kring- och mottaglighet till insatser. Samtidigt förklarar intervjudeltagare 2 vikten av att se på klienten som den person den är, och inte utifrån brottet hen misstänks för eller dömts till. Intervjudeltagare påpekade att det var viktigt att inte låta brottsligheten definiera klienten, men att det ändå var viktigt att trots detta se till klientgruppens relation till kriminalitet för att förstå helheten kring klientens situation:

Det är hur dessa kriminella ungdomarna tänker och deras inställning. De är ju inte som resten av samhället att man ska göra rätt för sig, och lever för egna regler. Det är svårt att sätta sig in i hur deras tankesätt fungerar. Detta här är livet ju. Här får man fett snabba cash och lyxliv. Det är svårt att motivera dem till att komma tillbaka till det vanliga livet. – Intervjudeltagare 4

Likt intervjudeltagare 4 påpekar uppfattar vi det som att klientgruppen ofta kan ses ha en annan relation till samhället än många andra klientgrupper socialsekreteraren möter. Till exempel påpekar intervjudeltagare 4 att en del klienter kan genom sin kriminalitet uppleva sig få en större- eller snabbare tillgång ekonomiska tillgångar. Klientgruppens avvikande uppfattning av samhället tror vi kan innebära svårigheter i socialsekreterarens handlingsutrymme. Detta genom att viljan att få klientgruppen på så kallad rätt bana blir ett arbete utöver socialsekreterarens uppdrag samtidigt som socialsekreteraren måste ta hänsyn till klientens brukarinflytande.

Erik Eriksson (2015 s. 13, 17) påpekar hur brukarinflytandet ökat inom socialtjänsten och påpekar detta att ha varit till förmån för socialsekreterarna i sitt arbete. Intervjudeltagare påpekade dock hur deras handlingsutrymme i arbetet med klientgruppen kunde ses försvåras utifrån att största delen insatser var frivilliga. Detta innebar att klienternas åsikter kring insatsen kunde ses som starkt påverkande för socialsekreterarnas handlingsutrymme. Åsikterna kunde påverka förutsättningarna i att kunna tillsätta insatserna, men var inte avgörande då socialsekreteraren hade det slutgiltiga mandatet att bedöma behovet vilket påvisar maktobalansen. Trots problematiken är det viktigt att den unge får komma till tals och vara med att påverka sin situation och beslutet. Socialsekreteraren ska lyssna på den unge och ta hänsyn till dess utsagor, men när socialsekreterares och ungdomens åsikt skiljer sig åt kring vad som anses vara det bästa för den unge kan socialsekreteraren inte låta ungdomens åsikt avgöra beslutet. Detta likt Eriksson (2015 s. 18) förklarar då det är socialsekreteraren som besitter denna nödvändiga makt utifrån sin profession och kunskap.

Trots att klientgruppen som oftast kan anses vara tillräckligt gamla för att ta stor hänsyn till dess egen röst och tycke, är de också ofta tillräckligt unga för att förälder eller vårdnadshavares roll ska bli relevant i socialsekreterarens arbete då klienten inte ännu blivit myndig. Tidigare studier (Estrada 1999 s. 2–3) påpekar att det inte är möjligt att endast se till den unges ålder eller problematik, utan även den unges hemmiljö och sociala situation. Detta påvisar att brukarinflytandet inte endast utgår ifrån den unga som brukare, utan hela brukarens familj och miljö. Detta visade sig under intervjuerna där det var påtagligt att intervjudeltagare

pratade om klienten, och insatser för denne, utifrån familjen och dess förutsättningar. Familjens påverkan, föräldrar och vårdnadshavare, uppfattade vi därför vara en huvudingrediens för klientens framtidshistoria och mottaglighet för insatser utifrån intervjudeltagarna:

“Vem umgås han eller hon med? Är det dåligt umgänge? Vet föräldrarna vem de umgås med? Har de koll? Eller skiter den unge fullständigt i sina föräldrar och kör över dem? Och hur gör föräldrarna för att begränsa sitt barn? Är det så att de är stenhårda och kör med den auktoritära stilen eller är de överkörda eller gör de sitt bästa? Man får kolla lite på familjestrukturen, men jag är alltid lite vaksam med det här med att man märker om personen alltid återfaller i brott. Då är det ju liksom något man måste tänka mer på. Vad är det som gör att denna personen hela tiden faller dit? Och då är det ju någonting, både hos den unge själv och hos, hela sambandet, det är hela den unges livssituation som inte riktigt är som det som ska, som behöver hjälp. Men det är ju det, det är där vi får komma in. Att det är viktigt att man inte bara tittar på den unge, utan att man tittar på de olika delarna av livet också. Så det är väl nästan ännu viktigare än återkommande av kriminalitet. - Intervjudeltagare 2

Något som var återkommande i våra intervjuer, likt i ovan citat, var vikten av föräldrarnas och barnets tillit till varandra och hur detta påverkade socialsekreterarens handlingsutrymme. Detta genom att ungdomen till exempel inte delade med sig av information kring anmälan till socialtjänsten från polis och kallelsen till sina föräldrar enligt intervjudeltagare. Vilket gav föräldrarna sämre förutsättningar för att förstå situationen väl i mötet med socialsekreteraren. Socialsekreterarna påpekade i sådana situationer att deras handlingsutrymme blev påverkat genom att samarbetet till klienten och föräldrarna inte alltid hade de bästa förutsättningarna. Intervjudeltagare 6 förklarar även hur situationer likt detta kan innebära att föräldrarna framstår som oengagerade, och gav följande exempel:

“Ja okej, det är första gången ni sitter här.”, “Det är första gången, den misstänkte då, hur känns det?”, “Har ni pratat om det hemma?”, “Hur har diskussionen gått?”, “Vad tänker ni?”, märker vi då att föräldrarna är så “Nej, men mitt barn har inte gjort någonting ...”, alltså ibland kan det låta så att de är oskyldiga och det här var inte deras fel och så, då vet jag att “Okej, här har man kanske inte direkt insikt, för det här är upprepat för det har kommit in flera gånger” - Intervjudeltagare 6

Dock poängterade andra deltagare att situationer som ovan beskrivet inte alltid nödvändigtvis innebar att man ifrågasatte föräldrarollen, utan att många föräldrar visade sig vara engagerade i sina barn fastän de saknade kännedom eller insikt om vad barnet misstänks för har gjort:

Och det är ju inte för att vi inte vill, utan det är för att familjen inte är redo, de är inte motiverade, de kanske inte känner att de behöver detta just nu, de tänker att dem vill ta hand om det själva, och ibland så är ju föräldrarna väldigt bra, stabila, asså, man ska verkligen inte tro att bara för att ungdomen är kriminell att föräldrarna är värdelösa, det är dem verkligen inte. Superengagerade föräldrar, föräldrar som liksom gör allt i sin makt och de tänker att nej, vi ska fixa det själva.” - Intervjudeltagare 2

Sammanfattningsvis upplevde vi familjen, genom klienten, som en stor påverkande faktor av socialsekreterarens handlingsutrymme då familjen och föräldrarna spelar en viktig roll i den klientens hemmiljö. Deltagarna förklarade att vid fall där man trott att en problematisk klient automatiskt innebar problematiska föräldrar eller miljö, stämde inte alltid överens med den verklighet de mötte i sitt arbete. Det vill säga, trots att föräldrar inte kände till varför den unge har gjort sig misstänkt till något brott och inte är insatt i den unges liv innebär detta inte att föräldrarna inte bryr sig om sitt barn. Den poäng vi i samtalen med deltagarna uppfattade som tyngst, var i slutändan såväl klientens- som föräldrarnas mottaglighet till insats och samarbete.

5.3.2 Motivationsaspekten

Utifrån det sociala arbetet med denna klientgrupp blir kriminaliteten ytterligare en faktor att ta hänsyn till enligt intervjudeltagare. Detta var inte alltid problemfritt om klienten ansåg att socialsekreteraren inte förstod den kriminella livsstilen denne befann sig i. I utsagor påpekades att klientens motivation kunde påverkas om denne kände sig respekterad och förstådd eller ej. Utifrån detta beskrev deltagarna hur en framgångsrik motivation bygger på en god relation sinsemellan parterna. Hur socialsekreterarna ansåg man bäst byggde denna relation till klientgruppen skildes åt i utsagorna:

Jag tycker att det allra viktigaste är det jag sagt, det här med respekt. Jag kan inte säga det tillräckligt många gånger. ... Utan att man har respekt för den andra som människa och att man kan mötas på det planet, det är jätte viktigt. För det är därför du ändå kan bygga en grund. Den unga känner att, 'Du respekterar mig, då kan jag lita på dig också'. – Intervjudeltagare 2

Intervjudeltagare 6 beskrev uppbyggnaden av relationen till klienten på ett lite annorlunda vis:

Jag är ju brutalt ärlig och så, jag säger oftast 'Jag tror inte ett dugg på vad du säger.', så jag är väldigt ärlig. Jag går ner på den nivån som dem är på, jag pratar med dem på det sättet. Jag tror man kan reagera på att jag i ett samtal kan vara jättehård, ja. Man kan vara hård och man kan

också vara mjuk. Men det beror på vad det handlar om och hur den (klienten) också betar sig. Man är väldigt olika i möten, men det är så jag når ut till dem. – Intervjudeltagare 6

Både deltagarna påpekade hur deras tillvägagångssätt att nå klienten fungerade för dem i sitt arbete, vilket kunde se ut på olika sätt. I en fråga om rätt och fel uppfattade vi dock att intervjudeltagare 6 synsätt kunde innebära större risker för en negativ upplevelse för klienten då den trots allt befinner sig i en maktrelaterad underlägsenhet i förhållande till socialsekreteraren. Detta genom hur en god relation påverkar socialsekreterarens handlingsutrymme. En negativ upplevelse för klienten kan innebära ett försvarat handlingsutrymme för socialsekreteraren då risken finns att klienten inte är mottaglig utifrån sitt tycke om socialsekreteraren. Om klienten nekar till hjälp utifrån att hen inte är mottaglig begränsar det socialsekreterarens möjlighet att använda sig av frivilliga insatser som trots allt är utgångspunkten i utredningsarbetet med klienten (Eriksson 2015 s. 100). Socialsekreteraren kan därför bli av med möjligheterna att använda sig utav frivilliga insatser och kvar blir tvångsåtgärderna att tillgå med, exempelvis LVU. Intervjudeltagarna påpekar att kriterierna för tvångsåtgärderna ofta är svåra att uppnå. Där hamnar socialsekreteraren i ett dilemma där hen inte kan tillgå med frivilliga insatser för klienter inte samtycker eller är mottagliga till dessa, samtidigt som klienten inte uppfyller kriterierna för tvångsåtgärderna. Vi tolkar detta som att socialsekreterarens handlingsutrymme fastnar i en gråzon som innebär att socialsekreteraren kan uppleva sig som maktlösa. Maktlösheten i sin tur tror vi kan leda till en känsla av uppgivenhet som kan ses ha en negativ påverkan av socialsekreterarens handlingsutrymme i arbetet med klienten, då inspiration till att utmana handlingsutrymmet kan bli passivt.

6. Avslutande reflektion

Syftet med denna studie har varit att beskriva och förstå socialsekreterarnas erfarenheter kring handlingsutrymmet i relation till klientgruppen (ungdomar med kriminellt beteende 15–20 år) utifrån ett organisationsperspektiv. För att kunna åstadkomma detta valde vi att bryta ner organisationsperspektivet genom att se till organisation, profession och brukarinflytande. Samtidigt har denna uppdelning inneburit en storleksmässig begränsning gällande var del efter uppsatsens storlek och omfattning. För att nå studiens syfte har vi valt att vidareutvecklat organisation, profession och brukarinflytande genom att se till organisationsprofessionalism, yrkesprofessionalism, makt genom brukarinflytande samt gräsrotsbyråkrati. Genom att föra samma dessa begrepp har vi strävat efter att bryta ner komplexiteten och relativiteten som vi ansett socialsekreterarens handlingsutrymme i arbetet med vår valda klientgrupp inneburit.

Vår första forskningsfråga utgick från organisationens påverkan av socialsekreterarens handlingsutrymme med klientgruppen. Vi valde att närma oss denna frågan utifrån framförallt organisationsprofessionalismen som innebär organisationens påverkan samt förutsättningar för socialsekreterarens handlingsutrymme. I relation till frågeställningen framgick det att relationen mellan chef och socialsekreterare samt lagens påverkan samtliga landade i en fråga om en ekonomisk resurs. Vi valde därför att utveckla de ekonomiska resurserna och arbetskraft som resurs. I dessa fann vi resultat som ekonomisk styrning genom effektivitet, dess påverkan av kvalitén av socialsekreterarens arbete, kunskapen kring klientgruppen samt utbudet av insats i att matcha klientgruppen. Vi upplevde att vår frågeställning blev besvarad genom att se till ovannämnda faktorer som i det stora hela landade i vilka resurser det fanns att tillgå inom organisationen. Vi överraskades av resultatet då vi trodde att det kunde finnas en mer negativ syn på både chef och lagrum då vi trodde att detta var faktorer som skulle begränsa socialsekreterarens handlingsutrymme mer än vad intervjudeltagarna faktiskt uppgav. Även om vi förutsatte att en ekonomisk påverkan blev vi förvånade över både mängden- och bredden av dess påverkan av socialsekreterarens handlingsutrymme.

Vår andra frågeställning utgick ifrån vilken erfarenhet socialsekreterarna hade gällande sitt handlingsutrymme i arbetet med klientgruppen sett till deras egna professionella roll. Vår utgångspunkt i denna frågeställning var att utgå från yrkesprofessionalismen som i grunden handlar om att ha ett brett handlingsutrymme för sin egen yrkesroll skull i bemötandet av organisationen och klienten. Intervjudeltagarna påpekade ett ifrågasättande av deras egen

kunskap när hen och chefen var oense kring beslut och insatser. Vi tolkade detta som att genom deras ifrågasättande av sin egen kunskap påverkades handlingsutrymmet på lång sikt, då det blev hämmat av deras egen osäkerhet. Samtidigt argumenterade socialsekreterare för att i frågan om ett större handlingsutrymme såg man till relationen med chefen som en positiv faktor. Genom att socialsekreteraren kände sig trygg i att bolla sina osäkerheter med chefen, vågade den också utmana sitt handlingsutrymme. Andra delar som deltagarna lyfte utifrån yrkesprofessionen var vikten av den akademiska utbildningen och hur den faktiskt påverkade i det praktiska arbetet med klientgruppen, detta såväl positivt som negativt. Negativt genom en uttryckt "flummighet" inom tidigare utbildning där deltagarna saknade en konkretisering eller fördjupning kring särskilda klientgrupper. Positivt genom att socialsekreteraren då kan se till situationers helhet utifrån denna "flummighet" som berör en så pass stor del av socialsekreterarens arbete. Kunskapens olika sidor, uttryckte deltagarna var en stor påverkande faktor av sitt handlingsutrymme något vi anser besvarar vår andra frågeställning gällande professionens påverkan. Vi förutsåg inte att den grundläggande utbildningen skulle få ta så mycket plats i samtalen som det faktiskt gjorde i intervjuerna och att den blev en så pass avgörande del i deltagarnas uppfattning i vad som påverkade deras handlingsutrymme.

Vår tredje forskningsfråga undersöker huruvida socialsekreterares handlingsutrymme påverkas utifrån klientgruppen, med hänsyn till brukarinflytandet. Vi valde att utforska denna fråga genom att använda oss framförallt utav makt utifrån ett brukarinflytande. Genom att se till hur makten visade sig i relationen mellan socialsekreteraren och klientgruppen kom vi först och främst fram till hur klienten ålder påverkade socialsekreterarens handlingsutrymme. Detta genom att se till ungdomens rätt till att komma till tals och göra sig hörd gällande frågor och beslut som tas kring den unge. Dessutom i en fråga om ålder spelade familjen även en roll gällande den omyndiga klienten. Förutom åldern var socialsekreterarna tvungna att ta hänsyn till den möjliga sociala problematik klienten även kunde stå inför, som kunde påverka insats och klientens benägenhet till att bli motiverad. Motivationen blev aktuell vid insats både utifrån klienten och dess familj. Detta var något deltagarna påpekade var en stor avgörande faktor vid handlingsutrymme då detta avgjorde hur mycket socialsekreteraren kunde bistå med för klienten och dess sociala problem. Intervjudeltagare antydde att klienter i vissa fall upplevde sig leva i en form av lyxliv genom exempelvis lättförtjänta pengar utifrån kriminalitet som narkotikaförsäljning och stöld. Detta beskrev somliga intervjudeltagare som påverkande av hur väl de kunde motivera ungdomen till en livsstil utan kriminalitet. I den grundläggande frågan gällande om socialsekreterarens handlingsutrymme påverkades med

hänsyn till brukarinflytandet upplevde vi deltagarna svarade på detta genom ovanstående beskrivning. Utifrån vår tidigare kännedom utifrån nuvarande utbildning blev vi förvånade över att familjen fick ta så pass mycket plats att det kändes som att det inte skiljdes på klient och familj. Utan klientens förutsättningar grundades i familjen vilket vi upplevde då att fokuset på klienten inte blev lika stort. Utöver detta ansåg vi att deltagare påpekade en bra tanke att ta med sig, nämligen att en problematik kring klienten inte nödvändigtvis behövde innebära att föräldrarna var ansvariga för klientens problematik.

För att uppnå en transparens i denna studie har vi valt att lyfta potentiella brister och sådant vi anser hade kunnat göras annorlunda. Under studiens gång har syfte, frågeställningar och intervjuguide justerats. I samband med detta är det delar ur det insamlade materialet som har fallit bort på grund av dess irrelevans till nuvarande form av studie.

Genom att vi utifrån vårt syfte och frågeställningar sett till socialsekreterarnas erfarenheter och åsikter är det viktigt att poängtera att såväl ledning- som klientgruppens perspektiv inte har beaktats i denna studie. Att inkludera ledning och klientgrupp i studien hade inte varit realistiskt till uppsatsens storlek och tidsram. Slutligen hade det även varit etiskt problematiskt att utgå ifrån klientgruppen i denna studie då det hade varit direkt olämpligt utifrån deras utsatta situation.

Metodologiska konsekvenser vi reflekterat kring har varit att vi har insett att vi har förklarat för deltagarna att vi båda varit författare till uppsatsen, men inte på en särskilt djupare nivå förklarat hur det kom sig att vi båda skulle medverka under själva intervjuerna. Vi ansåg vi kunde möta deltagaren på olika sätt genom olika tidigare kunskaper samt kände att vi båda ville ha en djupare insikt och kännedom i det material som vi samlade in. Samtidigt reflekterade vi efteråt över att otydligheten gällande syftet med två intervjuare istället för en kanske gjorde någon deltagare nervös och undrade varför där fanns behov av mer än en. I efterhand är denna otydlighet något vi önskat vi gjort annorlunda av anledning till deltagarens bekvämlighet.

En annan del av intervjuerna som vi reflekterade kring var att vi la märke till att under intervjuerna i samband med den tidigare relationen till den ena författaren var att deltagarna kunde prata till den med tidigare erfarenhet av socialtjänst, och svarade på frågor som om vi båda sedan tidigare visste vad deltagaren menade. För att inte låta detta påverka situationen

mer än nödvändigt bad vi dem att utveckla sina svar. Dessutom fanns risken med den tidigare relationen att intervjudeltagare inte vågade uttrycka sig fullt ut om sin arbetsplats då denne visste att författaren kunde ha relationer till fler socialsekreterare.

Avslutningsvis för denna uppsats vill vi framföra de nya forskningsfrågor som dykt upp under arbetets gång. Vi anser att vidare forskning kring socialsekreterarens handlingsutrymme med klientgruppen blir relevant då denna studie endast haft möjlighet att beröra ytan av de olika påverkande faktorerna. En fördjupning kring de olika faktorerna upplever vi hade kunnat bidra till att ämnet- och klientgruppen belyses vilket hade varit fördelaktigt för såväl socialsekreteraren i sitt arbete, klientgruppen den möter samt organisationen den står inför.

8. Referenslista

- Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011) *Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red) Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Författarna och Liber AB
- Barnkonventionen: *FN:s konvention om barnets rättigheter*. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige
- Blom, Björn. (1998). *Marknadsorientering av socialtjänstens individ- och familjeomsorg: Om villkor, processer och konsekvenser*. Institutionen för Socialt Arbete, Umeå Universitet.
- Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB
- BRÅ (2018) *Kriminalstatistik 2017, Personer lagförda för brott. Slutlig statistik*. [https://www.bra.se/download/18.c4ecee2162e20d258c246fc/1527751812077/Sammanfattning_lagforda_2017.pdf Hämtad 2018-11-08]
- Dellgran, Peter & Höjer, Staffan (2005). *Rörelser i tiden: Professionalisering och privatisering i socialt arbete*. Socialvetenskaplig tidskrift (2–3), s. 246–267.
- Eliasson, Benitha (2010) *Konsten med samverkan: Från idéer till praktik*. Luleå: Universitetsstryckeriet
- Eriksson, Erik. (2015). *Sanktionerat motstånd: Brukarinflytande som fenomen och praktik*. Lunds universitet, Socialhögskolan
- Estrada, Felipe (1999) *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem - utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. Stockholm: Kriminologiska institutionen.
- Evetts, Julia (2002). *New directions in state and international professions: Discretionary decision-making and acquired regulation*. *Work, Employment and Society*, 16(2), s. 341-353.
- Freidson, Eliot (2001). *Professionalism: The third logic. On the practice of knowledge*. Chicago: University of Chicago Press.
- Friis, Eva. (2005). *Socialtjänstlagens värdesystem. En analys av dess praktiska innebörd i sociala utredningar om barn*. *Retfærd: Nordisk juridisk tidskrift*, 28(4), 60-75.
- FOU 2000:1
- Guba, E.G & Y.S Lincoln (1994), *Competing paradigms in qualitative research*. I: N.K Denzin & Y.S Lincoln (red.) *Handbook of qualitative research*. Thousands Oaks, CA: Sage
- Göteborgsposten (2018) *Socialtjänst i nöd kräver politiskt mod* [<http://www.gp.se/debatt/socialtjanst-i-noed-kraver-politiskt-mod-1.7354410> Hämtat 2018-11-22]

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2011) Att analysera kvalitativt material I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Författarna och Liber AB

Svensson, Kerstin (2008) Att vara socialarbetare I: Kerstin Svensson, Eva Johansson & Leili Laanemets (red.) *Handlingsutrymme- Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Konnerup, Merete (2009). Evidensbaserings af de social- og velfærdspolitiske professioner. I: H. Grimen & L. I. Terum (red.), *Evidensbasert profesjonsutøvelse*. Oslo: Abstract forlag.

Johansson, Eva (2008) Samarbete och samverkan I: Kerstin Svensson, Eva Johansson & Leili Laanemets (red.) *Handlingsutrymme- Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Johnson, Alan G. (2000) *The Blackwell dictionary of sociology: a user's guide to sociological language*. Malden, MA: Blackwell

Järkestig Berggren, Ulrika (2011) *Framväxten av ett nytt yrke och dess påverkan på professionellas handlingsutrymme*. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*. Arbetsmarknad & Arbetsliv, årg. 17, nr 4, vintern 2011

Laanemets, Leili (2008) Brukare/ Klienter I: Kerstin Svensson, Eva Johansson & Leili Laanemets (red.) *Handlingsutrymme- Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur

Laanemets, Leili (2008) Professioner - och att vara professionell I: Kerstin Svensson, Eva Johansson & Leili Laanemets (red.) *Handlingsutrymme- Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Liljegren, Andreas & Parding, Karolina (2010) *Ändrad styrning av välfärdspprofessioner – exempel evidensbaserings i socialt arbete* Socialvetenskaplig tidskrift nr 3–4 • 2010

Lind, Rolf (2014). *Vidga vetandet - En introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Lindholm, Johanna (2015) FN:s konventioner om barns rättigheter I: Ann - Christin Cederborg (red.) *Barnperspektiv i socialtjänstens arbete*.

Lipsky, Michael (2010) *Street-level Bureaucracy - Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russel Sage Foundation

Miller, Seumas (2010). *The moral foundations of social institutions: A philosophical study*. Cambridge: Cambridge University Press.

Socialstyrelsen (2009). *Barn och unga begår brott - Handbok för socialtjänsten*. Västerås: Edita Västra Aros AB.

Timmermans, Stefan (2008). *Professions and their work: Do marked shelters protect the professional interests?* *Work and Occupations*, 35(2), s. 164-188.

Wallander, Lisa, & Molander, Anders (2014). *Disentangling Professional Discretion: A Conceptual and Methodological Approach*. *Professions and Professionalism*, 4(3).

Wörlén, Marie (2010). *Prioritera i Socialtjänsten - Om kommunalt handlingsutrymme och beslutsfattande. Att prioritera i socialtjänsten - om kommunalt handlingsutrymme och beslutsfattande*, Socialvetenskaplig Tidskrift, no. 1, p. 28.

Åström, Therese (2016) *Att bedöma behov - Utredningar av ungdomar som begått kriminella handlingar*. Stockholm: Karolinska institutionen

Bilaga 1 – Informationsbrev

Vi heter Denise Berendji och Lisa Jönsson och läser termin 6 på socionomprogrammet på Campus Helsingborg, Lunds Universitet. Just nu genomför vi vår kandidatuppsats som kommer att presenteras muntligt och publiceras skriftligt via Lunds Universitet. Studien genomförs som ett moment för denna examinerande del i vår utbildning.

Syftet med studien är att belysa handlingsutrymmet hos socialsekreterare inom socialtjänsten som arbetar med målgruppen barn och unga med kriminellt beteende mellan 15–20 år.

Deltagandet i studien medför att en intervju på omkring 60 minuter kommer att genomföras och spelas in på band. Efter att kandidatuppsatsen avslutats kommer allt inspelat material att elimineras. Intervjuerna kommer att behandlas konfidentiellt, av oss som författare och vår handledare. Detta innebär att du som deltagare och din arbetsplats kommer att avidentifieras i enlighet med sekretesslagen och GDPR. Din medverkan är helt frivillig och kan avbrytas när som helst.

Om du går med på att medverka i studien kommer du att bli kontaktad av oss via telefon för att bestämma en tid för genomförande av intervjun.

Hälsningar

Denise Berendji & Lisa Jönsson
Campus Helsingborg
070 xxxxx
Mail:xxx

Handledare: Mikael Sandgren
Samhällsvetenskapliga fakulteten
Lunds Universitet
Mail- xxx

Bilaga 2 – Intervjuguide

Vid intervjun kommer vi att förtydliga vårt syfte med frågorna, innebörden med inspelningen och hanteringen av denna samt ge en kort förklaring gällande hur vi definierar ”målgruppen” som deras målgrupp under frågorna, det vill säga ungdomar mellan 15–20 år med relation till kriminalitet, då socialsekreteraren i sig är vår målgrupp för studien.

Inledande frågor

- Hur skulle du beskriva ditt uppdrag med målgruppen?
- Hur definierar du begreppet handlingsutrymme?

(Lagstiftning)

Socialtjänsten som ramlag

- Vilka fördelar respektive nackdelar, ser du med att arbeta efter Socialtjänstlagen som ramlag gällande ditt handlingsutrymme med målgruppen?
- Vilka erfarenheter har du av att ditt handlingsutrymme gällande val av insatser för målgruppen begränsats utifrån lagstiftning?
- Hur upplever du att ditt handlingsutrymme stöds med hjälp av socialtjänstlagen (som ramlag), när det ska möta andra lagstiftningar vid t ex samverkan med andra aktörer som följer andra lagstiftningar.

Lagar som möts i socialsekreterarens egna arbete

- Vilka faktorer hos målgruppen påverkar hur olika lagar kan mötas i ditt arbete?
- Hur fungerar arbetet med målgruppen när Socialtjänstlagen inte blir den enda relevanta lagen för målgruppen, t ex vid fråga om tvångslagstiftning?

Socialsekreterarens relation till lagstiftning

- Finns där tillfällen i ditt arbete med målgruppen där du önskat ett större- respektive mer begränsat handlingsutrymme? (Med begränsat menas striktare förutsättningar kring insatser etc. Relation till tanken om ramlag.)
- Hur skulle du beskriva att man bäst uppnår en balans mellan handlingsutrymme och lagstiftning i sitt arbete som socialsekreterare i kontakt med målgruppen?

(Organisatoriska ramar)

Arbetsfördelning

- Hur upplever du ditt handlingsutrymme i relation till din arbetsplats?

- Hur upplever du att din arbetsplats och ledning ser på handlingsutrymmet du har inom organisationen?
- Inom vilken/vilka arbetsuppgifter i ditt arbete med målgruppen, har du erfarenheter av ett bredare- respektive begränsat handlingsutrymme?

Ekonomi

- Hur ser relationen ut mellan ekonomiska resurser och insatser i ditt arbete?
- Har du erfarenhet av att organisationens ekonomiska resurser påverkat ditt handlingsutrymme vid arbete med målgruppen?

Samverkan

- Vilka samverkansrelationer finns i ditt arbete med målgruppen?
- Hur påverkas ditt handlingsutrymme i samverkan med andra myndigheter och aktörer?
- Vilka erfarenheter har du kring ditt handlingsutrymme i samverkan med målgruppens föräldrar eller vårdnadshavare?

(Ungdomens livssituation)

Påverkande faktorer

- Vilka faktorer ser man till vid bedömning av utredning för målgruppen?
- Vilka möjliga faktorer hos målgruppen skulle du beskriva påverkar ditt handlingsutrymme mest negativt? (Så som ålder, bemötande, kunskapsläge, missbruk etc.)

Arbetsförhållande med ungdomen

- Vilka erfarenheter, positiva som negativa, har du av att bygga en yrkesmässig relation till målgruppen?
- Har du erfarenhet av att brukarperspektivet och/eller brukarinflytandet påverkat ditt handlingsutrymme kring målgruppen?

Förebyggande arbete

- Vad är dina erfarenheter kring förebyggande arbete med målgruppen?
- Vilka faktorer blir avgörande för ett lyckat förebyggande arbete?
- Vid inledande arbete med målgruppen, fokuserar man som socialsekreterare främst på förebyggande arbete eller med utgångspunkt att reparera de skador som skett i situationen?